

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

<p>A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.</p>	<p>Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven. Előfizetési ár: egész évre 5 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). Hirdetések díja: <i>Benn a lapban</i> egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; <i>a borítékon</i> egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 krajcár.</p>	<p>Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.</p>
---	--	---

Unió-é vagy uniformitás?*

A magyarországi kálvinista egyházban általános érdeklődést keltett nagyfontosságú kérdés: Erdélynek Magyarországgal lehető teljes uniója számára végre megnyílt a legilletékesebb organum, az Erdélyi Protestáns Lap is, közölvén a 14-ik számban Váró Ferenc tanártól egy érdemi cikket, a mely már nem gunynyal akar tárgyi tényálladékok ellen harcolni és nem véd kiváltságokat, mint az eddig megjelent egy-két cikk. Maga a szerkesztő is e cikket tartja első tárgyilagosságnak, olyannak, a melylyel a vitát bevezetheti, a mennyiben a cikkhez fűzött megjegyzéseit e kijelentéssel kezdi meg: „Egyházkerületünk alkotmányrevisiójának kérdését lapunkban ezennel felszínre hozzuk.“ Mivel abban a gondolat- és tárgysorozatban, a melynek körvonalai elmémben e kérdés felől megrajzolódtak, a cimben kitett téma is megvolt már: most az említett cikkhez fűzöm mondanivalóimat, nem hogy üres feleselgetést kezdjek, mit nem szoktam és nem szeretek, hanem hogy úgy a cikk-írónak, mint a szerkesztőnek a kérdés lényegében mutatott nagy tévedését felfedezzem, azt a mystificációt, melylyel önmagokat is, nemcsak olvasóikat, a dolog érdeme felől tévedésbe ejtik, megvilágítsam. Mert homályos oskodásával, rejtélyes nyilatkozataival mystifikálja magát és olvasóit cikkiró, valamint a szerkesztővel együtt tévedésbe hozzák olvasóikat a nagy kérdés lényege felől.

Ime a kérdés ez: „Unió-é vagy uniformitás?“ Mindenki a magyarországi 4 egyházkerületben Erdélylyel uniót akar; teljes egyesülést a lényegben, abban az egyház-szervezetben, mely ide s tova 4 száz esztendeje bizonyult be megelevenítő léleknek, életszerzőnek előbb az egyházban, azután attól átvéve az államban is. És Erdélynek még kálvinista lelkészei, egy theol.

tanár, kicsinyléssel, elferdítéssel akarják a túlról jött mozgalmat diskreditálni, a zsinat-presbyteri egyház szervezetben egyesüléstől az erdélyiek kedvét elvenni, állítván, hogy ott uniformitást akarnak, az uniformis kényszer zubonyával akarják az erdélyiek szabad mozgását lehetetlenné tenni. De mivel képtelenség az, a mit ők mondanak, az unióra törekvőknek tulajdonítanak, okoskodásaik fonalán önmagokat kötözik meg ellenmondásaikkal.

Mielőtt a kérdésre megfelelnék: „Unió-é vagy uniformitás?“ hadd mutatom ki Váró Ferenc ellenmondásainak tarthatatlanságát; abból is egyenesen jutunk az unió tisztaságára, világos igazságára. Az ő fejtegetésének a dolog érdemére tartozó tételei ezek: „Ez amaz irány (az unióra törekvések!), mely az 1872-iki enyedi utolsó generalis synoduskor, egyházkerületünk jelenlegi szervezetének megalkotásakor a „paritás“ jel-szavát írta volt zászlójára. Ez az a szózat, mely a debreceni egyetemes zsinaton Erdélyt az unió mellé az alkotmányi uniformitással kínálta, a mi elől azonban a legjobbaknak esze és belátása a zsinati törvény akkori 9. mostani 8. §-nak megalkotásával bölcsen kitérni segített.“ (Ha bölcsesség volt a kálvini egyház-szervezet elől kitérni, úgy az helytelen!) „Igen, ez a törekvés nem egyéb, mint *képviseleti* (de milyen képviseleti, azt lentebb maga Váró mondja meg!) egyházalkotmányunknak az *uniformis* (ez nem egészen érthető és gúnyolódó jelzés) presbyteri egyházalkotmányval való kicserélése.“ E hangok tehát — a mint azt egész biztosan kiérezhetjük — még kicsinylik a presbyteri egyházalkotmányt. És már néhány soral lejjebb dicsítő hangok hallatszanak, eképen: „A presbyteri szervezet, úgy a hogy én azt pl. a tiszáninneri egyházkerületben (mind a négyben ilyen!) megvalósítva ismerem, egyházi belélet szempontjából, kivált papi szemmel nézve, *oly egybeeső, oly vonzó,*

* Tárgyhalmaz miatt késett.

Szerk.

oly irigylésreméltó, hogy magam is azt mondom, ha egyszer az elvet elfogadjuk (Ez — ez — ez, az elv, ezt sürgetjük!) egészben, csonkítatlanul adjátok a megvalósítását.“

„Mert ha pl. a püspöknek, főgondnoknak s többi kardinalis tisztviselőinknek, konventi küldötteinknek, mint a zsinatiaknak választását mi is átruházzuk a presbyterimokra — pedig a legelső követelmény ez lesz — akkor mire fog még kelleni nekünk az a mostani teljes *érdek*-képviselőten 350 tagból álló költséges és nehézkes egyházkerületi közgyűlés?“ „Minek akkor az állandó igazgató tanács, mely különben is a „túlhajtott központosítás“ szerve?“ „Nos hát, si optimates consentiunt, quis contradicat? — Őszintén mondom, hogy én a presbyteri alkotmányt magában véve *tökéletesebbnek* tartom, a mi örökölt erdélyi egyházalkotmányunknál.“ Hát mint ezekben Váró Ferenc, azok közül, a kik mostanában az unió érdekében irtunk, szoltunk, csak egy is keményebben el nem ítélte az erdélyi egyházkerület alkotmányát, melynek törvényhozó testületét „teljes érdek-képviselőten alapuló közgyűlésnek“ nevezi, viszont egy is szebben ki nem domborította a zsinat-presbyteri rendszernek ama felett kiemelkedő tökéletesebb voltát. Szinte elámúlunk logikája botlásán, melylyel ezek után is az erdélyi egyházkerület mostani alkotmányát mondja fentartandónak,

igaz, hogy valószínűleg csak óvatosságból, mert lentebb ismét így szól: „Sin optimates consentiunt, fennebbi feltételeim elejtésével is rászavazok még ma.“ E fentartásos nyilatkozathoz, a meggyőződésnek ilyen mértékéhez semmi megjegyzést nem fűzök; higgadt, tárgyilagos, személyeskedésektől ment eszmecserét szeretek.

Váró, mint tanár, az egyházkerület mostani alkotmányos szervezetének fentartásában maga is érdekelve van, valószínűleg egyéb érdekeket is kimél. Mikor pedig lelkünkben az igazság és az érdekek állnak szemben egymással: talán észrevétlenül is mystifikáljuk magunkat, hogy tudjuk elhallgattatni ott bent az elégedetlen hangot. De ha magunk tévelygünk, nincs jogunk másokat is mystifikálván, tévedésbe ejteni. Így akarja pedig az Erdélyi Protestáns Lap a közönséget az unió dolgában mystifikálni.

„Ha nem volna ez az alkotmány lényegében az erdélyi orthodoxus fejedelmek korának öröksége ;

ha nem volna a mienkkel párvonalas fejlődésű az unitáriusoknak és az erdélyi kath. statusnak autonom egyházalkotmánya ;

ha a miénknek megmásításával ezek is egyszerűen megváltoznának ;

akkor én is . . . rászavaznék ntb.“ (Váró). „Egyházalkotmányunk történelmi karakterével okvetlen számolnunk kell. A mi erdélyi egyház-

TÁRCA.

Vándortudós, bujdosó költő.*

(Szeneci Molnár Albert.)

I.

A magyar közönséget régóta vádolják, ma is illetik azzal a szemrehányással, hogy íróit és költőit nem becsüli meg életükben, hogy szenvedni és nyomorogni hagyja őket, hogy csak holtuk után részesíti őket méltó elismerésben és megfelelő tiszteltetésben. A vádló szemrehányásban bizonyára nem kevés igaz rejlik, mert az irodalomtörténet csattanós példákat mutat arra, hogy mily más, mily különböző magatartást tanusít az egész társadalom az élő és a megholt költő iránt! De mit szójunk az olyan esethez, mikor az irodalomnak jelese sem élteben, sem holtában nem kapja meg a megillető jutalmat és elismerést, mikor a kortársak félreismerik s mellőzik, az utókor pedig a kegyeletnek méltó adóját nem rója le iránta. Ki hinné, hogy a kivel a sors ily mostohán bánt, az nem kisebb ember, mint *Szeneci Molnár Albert*, a híres nyelvtan- és szótár-író s a még hiresebb szótárfordító? Pedig ő az, a kit kora nem becsült meg eléggé s kit a későbbi nemzedékek annyira elfeledtek, hogy azt sem tudjuk, hol nyugszik, hogy porait merre hordta a szél, hogy családját, hozzátartozóit hová sodorta a végzet viharja? Bizony, mi debreceniek sem vagyunk mentek e hálátlanságtól, e kegyeletlenségtől; bizony,

* Felolvasatott a debreceni „Csokonai-kör“-nek 1899. évi ápr. 29-én tartott felolvasó-estélyén.

hogy a régi krónikás szavaival éljek, *mi is sokat feledkeztünk mi dolgunkban*. Avagy van-e valami nyoma annak Debrecenben, hogy a régi századoknak ez egyik legnagyobb magyar tudósa, a magyar reformációnak ez egyik legkiválóbb férfja itt tanult a debreceni kollegiumban; megütlék-e itt Debrecenben akár születésének, akár halálának valamely százados évfordulóját; rendeztek-e jubileumot zsolttárainak 50, vagy immár 100-ik kiadása alkalmára, holott e zsolttárokat talán sehol sem énekelték nagyobb buzgalommal és holott e zsolttárok kiadásainak legalább fele debreceni nyomdából került ki és jutott, mint énekeskönyv, — immár harmadik századja — az ország összes magyar protestánsainak a kezébe?

II.

De mintha oszlanék a feledés sűrű köde, mely e kiváló irodalmi emberünket beborította, mintha olvadna a közönbösség jege, mely az ő élete és magánégyénisége iránt mutatkozott. S mintha a sors azt akarta volna, hogy a hol legtöbb hálával és kegyelettel tartoztak iránta viseltetni, onnan támadjon emlékének megújítója, életének hű rajzolója, munkásságának méltatója. Igen, az irodalomtörténetben is uralkodó végzetszerűség rendelte, hogy debreceni ember, a debreceni kollegiumnak egy háromszáz évvel későbbi növendéke, *Dézsi Lajos* szentelje a maga tehetségét és szorgalmát arra a kettős feladatra, hogy összeszedi Sz. Molnár Albert életének és írói pályájának szétszórt adatait és hogy kiadja még kiadatlan kéziratait. Két évvel ezelőtt jelent meg az ő tollából *Szeneci Molnár Albert* élete a *Magyar történeti életrajzok* című becses gyűjteményben és néhány

alkotmányunk be van itt olvadva a református népelet organizmusába“ (Szerkesztő).

Vegyük sorra e mondásokat. Röviden végezhetünk velök a Debreceni Protestáns Lap olvasói előtt, kik ez állításokra bőven kifejtve megtalálják a feleletet Kánonista és az én több cikkeinkben („Erdély az unióban.“ „Az erdélyi püspökválasztás kérdéséhez“ stb.).

Nem kapaszkodom bele a Váró Ferenc állításába, melylyel ő az erdélyi egyházker. közgyűlést teljes érdekképviseleten alapulónak mondja (ámbar mint született erdélyi ember tapasztalatát, tudomását elfogadom azt); nem használom fel ellene és általában az ellenfél leverésére az ő saját állítását, melyről és mely után csak ennyit kellene mondanunk: „Mit tészünk több bizonyosságokkal!?“ (Mt. 26: 65). Hát nem ő maga ítéli-e halálra méltónak ezt a rendszert?! Mert avagy szabad-e élni olyan valláserkölcsei társaságnak, melynek nyíltan bevallott alapja az *érdek*!? Nem mondom ezt, hanem én veszem a tény magát, a mint annak lennie kell, annyival inkább, mert elébb Váró Ferenc is *tisztán* képviseleti egyházalkotmánynak nevezi ezt, a melynek tehát tiszta erkölcsi alapja van. És ekkor ezeket kérdezem:

1. Mennyiben lehet képviseletinek mondani az erdélyi egyházkerületi közgyűlést, melynek 350 tagja között csupán 75 ül, mint választott

képviselő, Erdélynek 500-at haladó egyházaitól küldetve!?

2. Kit képviselnek az egyházkerületen, az egyházker. közgyűlés által választott 6 státus kurátor, továbbá az egyházmegyék és kollégiumok fő és algonodnokai az összes tanárok mellett, ugyanazon módon választva!? Hanemha a hatalmat, méltóságot! Ez is jó, az igaz; de valami egyéb is kellene!

3. Kit képviselnek az egyházkerületi közgyűlésen az igazgató tanács tagjai, kik rendes tiszteletdíjat húznak; sőt annak hivatalnokai, kiknek évi rendes fizetésök van?! Hanemha a bürokratiát, a fegyelmet, mely néha még erőszakká is kinövi magát!? Ez is jó, igaz; de talán a békóba nem vert, fel nem szájkosarazott szabad szellem többet építhetne a kálvinista egyházban, mely végül is nem egy *klérószé*, hanem mindnyájunké, közös munka által fentartva.

4. Kit képviselnek az erdélyi egyházker. közgyűlésen a 7 gymnasiumnak összes tanárai, ha mindnyájan ott vannak!? Hanemha, mint az autonomikus élet tényező részesei, ennek természete által nevelve a kitünő műveltséget a lelkészek rovására!? Nagyon örülünk ennek is, mert büszkeségünket képezi egy magas műveltségű tanártestület, erős kálvinista érzéssel, öntudattal. De talán nem volna felesleges egy,

hónappal ezelőtt (1898) került ki sajtó alól *Szenczi Molnár Albert naplója, levelezése és irományai*, melyeket a M. T. Akadémia megbizásából ugyancsak Dézsi Lajos rendezett, látott el előszóval és bőséges jegyzetekkel.

Igen, mert Szenczi Molnár Albert naplót is írt, csak futólag és vázlatosan, mégis megtaláljuk benne életének és írói munkásságának legfőbb adatait, megtaláljuk benne, hol és mikor született, hol és meddig tanult, hány helyen volt korrepetitor és hány más helyen korrektor; megtaláljuk benne feleségének és gyermekeinek, barátainak és pártfogóinak a nevét, főképen azonban az ő vándoréletének, bujdosó pályájának minden kisebb-nagyobb állomását, legalább az 1625. évig, mert itt megszakad a napló, bár élete még néhány évvel tovább terjedt.

Nemcsak naplót írt, hanem rendkívül széleskörű levelezést is folytatott s a hozzá érkezett leveleket, iratokat gondosan megőrizte, megjegyzésekkel kísérte, kötetbe foglalta, a mely kötet csodás viszontagságokon ment át a naplóval együtt, míg végre a napló a marosvásárhelyi Teleki-könyvtárba, a leveleket és egyéb iratokat magában foglaló album pedig a M. T. Akadémia birtokába jutott.

E levelek tartalmukra és eredetükre nézve a legkülönbözőbbek. Sűrűn fölkeresik rokonai, testvérbátyja Benedek, unokaöccse Szijjártó Lukács, a kinek Debrecenből 1598 apr. 25-én küldött levelét már közzétettem e lap hasábjain,* gyakran intéznek hozzá hazahívó felhívásokat protestáns papok és tanítók, még gyakrabban

* Debr. Prot. Lap 1899.

küldenek neki segítséget pártfogói, főképen *Asztalos András* nagyszombati gazdag polgár, de a levelek legnagyobb része mégis német tudósoktól, tanároktól, irodalmi emberektől való, a kik között sok a ma már ismeretlen név, de ott találjuk *Kepler Jánost*, a híres természettudóst és csillagvizsgálót is. A levelek nemcsak azt bizonyítják, hogy Szenczi Molnár a legszélesebb körben érintkezett a magyar és német irodalom embe-reivel, hanem hogy irodalmi tervei érdeklődést keltettek az összes magyar és német protestánsoknál, hogy legfontosabb műveinek, szótárának, nyelvtanának, zsolttárfordításának meg tudta nyerni pártfogókul korának protestáns fejedelmeit, a pfalzi Frigyes, a későbbi cseh királyt, a hesseni Móricot, Bocskait és Bethlen Gábort, sőt művei figyelmet és elismerést keltettek a katolikusoknál is, így nyelvtanát nagy tetszéssel fogadta *Forgách Ferenc* esztergomi érsek s a még akkor egyszerű jezsuita *Pázmány Péter*.

III.

Igy ismerkedett meg egymással, ha nem is személyesen, legalább irodalmi úton, ama kornak, az ellenreformáció küzdelmes korának két legnagyobb irodalmi alakja, két legképzettebb tudósa és leghatásosabb írója. Majdnem egykorúak voltak; az 1574-ben született Szenczi Molnár csak négy évvel fiatalabb a magyar kath. egyház ujjaáteremtőjénél, élete is majdnem akkor ér véget, mint a biboros szónoké, 1633-ban (tehát négy évvel korábban), az irodalom terére is majdnem egyszerre lépnek ki, miután ismereteiknek javarészét a külföldön szerezték meg mind a ketten. De bármily közel hozta őket a kor, a hasonló tehetség s a majdnem egyenlő képzettség,

legalább megközelítő műveltségű lelkésztestület sem, hasonlóan buzgó érdeklődéssel az egyház és ennek dolgai iránt!? S talán, úgy a dolog természete szerint, mint az „erdélyi orthodox fejedelmek korának öröksége“ gyanánt ismeretes egyházjog alapján az egyháznak élni, ügyei kormányzásba befolyni a lelkészeknek legalább is lenne annyi joguk, mint főleg az újabb kor tanár nemzedékének, ki csak akkor és annyiban az egyház fia, a mikor és a mennyiben annak *ura* lehet, mint büszke törvényhozó!?

Ime tehát előttünk egy egyházszervezet, melyben legkevesebb ül az egyházi rendből (mert elvileg a protestantismus nem ismer ugyan külön papi rendet, de világít sem, mint uralkodót; ám a gyakorlat mégis csak „paritást“ látott szükségesnek megállapítani lelkészek és világiak közt, mert ime történelmi és jelenvaló példák mutatják, hogy a melyikből több van, az a másiknak okvetlenül nyakára ül; és hiába tagadják Erdélyben 1885-ben eme fél rovására, az erdélyi orthodox fejedelmek öröksége még *egyházi rendeket* ismer és azoknak eminens helyet biztosít az egyházban. Tessék megnézni az általunk már többször idézett AC. Pars. I. Tit. Art. III. t.) és a melynek alig valamivel több mint $\frac{1}{3}$ -dét választják azok az alsóbb „perifériák“, melyeknek érdekei szolgálatára volnának pedig rendeltetve; hanem egy törvényhozó és kormányzó

testület, a mely megválasztja maga-magát. Nem hiszem, hogy volna Európában ilyen arisztokratikus parlament még csak egy is! És ezt kell védeni — mert érdemleges érvek nincsenek — mystifikációval? a megváltoztatásából eredő veszélyekre célzó rejtelmes nyilatkozatokkal; a történelmi igazságok, tények elferdítésével?!

„Egyházalkotmányunk történelmi karakterével okvetlenül számolnunk kell, mert az be van itt olvadva a református népélet organizmusába“ — mondja a szerkesztő — ráduplázva a cikkező mondására, mely szerint „ez az alkotmány lényegében, az erdélyi orthodox fejedelmek korának öröksége“. Nagy tévedés, mind a népélet pszichológiájára, mind a történelmi igazságra nézve. Az erdélyi egyházalkotmány kiépítése befejezést nyert 1872-ben. Hát az eltelt 27 év alatt hogyan tudott volna ez beolvadni a népélet organizmusába úgy, hogy annak megváltoztatása „rázkódással, benső meghasonlással járna“?! és épen annál a népnél, a melynek ez egyházalkotmányban összes autonomikus joga csak a maga egyházközségének szűk körére van szorítva, a mely sem esperest, sem püspököt, sem semmiféle egyházi méltóságot nem választván, hogy ő annak az egyházszervezetnek része, csak szenvedőlegesen tudja, a mikor a méltóságos igazgató tanácstól egy-egy rettentő hangú dorgálást kap, vagy rendeletet, hogy pénzt, regále

bármennyire egymás mellé állította őket korszakos irodalmi munkásságuk, mégis mily másképp alakult pályájuk és társadalmi állásuk, mily óriás különbség mutatkozik életük folyásában és emlékezetük fentartásában!

Pázmány is, mint protestáns diák kezdte iskoláit, de a mint 13 éves korában a jezsuiták áttérítik, gond nélkül iskoláztatása biztosítva van, nevelése a leg gondosabb terv szerint határozott cél felé irányul. Szenczi Molnárnak már itthoni tanuló éveit hanyódás és vesződés töltik be, a külföldön pedig többnyire kegyelemkenyeret eszik, hazulról küldött csekély adományokból s német pártfogóinak jóvoltából tengeti magát. Pázmányt, a mint a jezsuita-rend s a kath. egyház fölismeri benne a nagy szónokot, a megfélemlíthetetlen harcost és legyőzhetetlen vitaközöt, odaküldi a magyar reformáció elleni hadjáratba; már mint szerzetesnek megad neki minden eszközt a küzdelemhez, majd hogy szabadabban mozoghasson, feloldja a szerzet kötelekei alól, végül a legfőbb egyházi és politikai méltóságokba helyezi. Szenczi Molnár tudományára is nagy szükségök volna a mindinkább szorongatott protestánsoknak, de sem vezető embereik, pl. Thurzó nádor vagy később Bethlen fejedelem, sem nagy iskoláik, pl. a debreceni vagy sárospataki kollégium, nem tudják Molnárt oly állásba juttatni s itthon úgy lekötni, hogy egész életét és minden tehetségét a reformációnak szentelje. Pázmány, miután szónoklataival és vitairataival új életre támasztotta a kath. egyházat, úgy hal meg, mint a katolikus Magyarország legünneltebb főpapja, mint a királyi családnak legmeghittőbb embere, biborral borítva, hazai és külföldi kitüntetésekkel elhalmozva.

Szenczi Molnár, miután szótárával és nyelvtanával ismeretessé tette a magyar nyelvet a művelt nyugaton, miután zsoltáraival, a biblia új kiadásával és egyéb vallásos műveivel mérhetetlen szolgálatot tett a magyar reformációnak és irodalomnak, nyomorban éli le utolsó éveit; azt sem tudjuk, hogy hol hajtotta örök álmra fejét.

Pázmánynak nevét nemcsak művei tartják fenn, hanem azt viselte a nagyszombati egyetem és viseli a bécsi Pázmáneum ma is; emléket pedig nemcsak az esztergomi bazilikában őrzi karrarai márványszobor, hanem a királynak millenniumi ajándékképpen nemsokára hirdetni fogja a fővárosban is egy diszes művészi alkotás. Szenczi Molnárnak nevét még egy protestáns theologiai önképző-kör sem vette fel, szülőházát, munkálkodása helyét a legkisebb emléktábla sem jelöli, sírját pedig talán a legjobb akarattal sem fogják fölkuatathatni soha sem.

Az egyszerre indult, egy időben munkálkodó s részben egymás ellen harcoló két nagy irodalmi emberünknek egymástól annyira elütő pályafutása, életüknek oly különböző vége híven tükrözi a kort, a katolikusok és protestánsok élet-halál küzdelmének a korát.

A győzelmes katolikus egyház a maga bajnokát és szellemi vezérét fényhez, biborhoz juttatja, örök dicsőséggel jutalmazza; a visszavert és később mind több veszteséget szenvedő protestánsok bujdosni, nyomorogni hagyják az ő érdemes szolgálójukat, családját, sírját, emléket a pusztulásnak engedik át.

Kardos Albert.

(Vége köv.)

váltsági tőkét stb., minden vélemény nyilvánítás nélkül küldje be a központi kezelésre. És hogy e mostani egyházalkotmány lényegében az orthodoxus fejedelmek öröksége!? Ha úgy mondaná: felerészben, t. i. az urakat tekintve, igaz volna. De így cikkirót ismét kérem, olvassa meg az AC. Pars. I. Tit. I. Art. III. t. és meg fogja látni, hogy az erdélyi orthodoxus fejedelmek örökségét nem abban a könyvben olvasta meg, a hol a testamentom megírva van: az AC.-ben, hanem legfelyebb emlékezetből konstruálta. De megenged, ha azok, a kik a testamentomot eredetiben olvashatjuk, ezt fogadjuk el alapul az erdélyi egyházkerület ősi alkotmányának meghatározásában. Ez eredeti testamentom a hivatolt cikkekben elismeri az egyházi élet hivatalos tényezőiül az összes lelkészeket, kik in minoribus, azaz az önmagokra tartozó dolgokban gyűléseiken határozhatnak, constitutiókat csinálhatnak és viszont a kik e mellett az egyházat egyetemesen érdeklő dolgokban a fő magistratusokkal és pátrónusokkal ismét teljes számban együtt döntöttek. Ez az erdélyi orthodoxus fejedelmek öröksége és nem a mostani egyházalkotmány. Mig továbbá az is tény, hogy e mostani egyházalkotmány megszervezésében annak történelmi karakterével nem számoltak, a mint azt most az Erdélyi Prot. Lap szerkesztője sürgeti. Mert a történelmi fejlődés az, hogy az AC. adta jogot a lelkészek idő folytán mind kevesebb számmal vévén igénybe, a gyakorlat lassan-lassan egy olyan szokás jogot teremtett, melynél fogva úgy az egyházi rendeket, mint a közt érdeklő ügyeket tárgyaló gyűlésekben csak az esperesek, egyházm. jegyzők vettek részt; de az AC. adta jog megszüntetve törvénnyel soha sem volt. Nos e készen talált történelmi fejleményt az 1871-iki szervezés elfogadta örömmel és a köz szent zsinatból, meg a népes egyházi főtanácsból összeöntött egyházkerületi közgyűlésből a lelkészeket kirekesztette, csak az espereseket, jegyzőket bocsátván be. De a történelem további tanúságát már figyelemre nem méltatta. Nevezetesen az örökké áldott 48-ki alkotások a nemességet, nemesi előjogokat eltörölték; főmagistratusok tehát 1872-ben már nem voltak. A patronusok!? ma már Erdélyben sincsenek. Mégis 41 lelkészjellegű emberrel szemben az 1871-iki szervezeti törvény mintegy a főmagistratusok és patronusok jogutódai, vagy képviselői gyanánt (!?), több mint 300 világi urnak adott helyet az egyházker. törvényhozó testületben; ezek között 70—80 ma már nem lelkész jellegű tanárnak, kik ennél fogva történelmi jogra még csak nem is gondolhatnak, mert ha az AC. adta jog a tanárookra is kiterjedt, az kétségen kívül csak azért volt, mert az mind-

annyi egyszersmind lelkész is volt. Hol van itt a történelmi fejleményekkel számolás!? Pedig az 1871-ki szervező mozgalom előtt százados fejlemény állott és nem 27 esztendő; mégis egyszerűen letörölte azt, mintha viasz táblára lett volna írva.

Nagy István.

(Folyt. köv.)

TANÜGY.

Pár szó a szülőkhöz vidéki ref. gymnasiumainkról.

Tanügyi, sőt politikai napi lapok hasábjain is már több, mint egy évtized óta folytonosan olvasható a panasz, hogy a gyermekeiket iskoláztatni kívánó szülék a polgári, kereskedelmi és egyéb szakiskolák, sőt magának a reáliskolának is nagymérvű elhanyagolásával csaknem kivétel nélkül a gymnasiumok felé fordulnak rokonszenvükkel; minek természetes következménye az, hogy míg az előbb említett tanodákban a tanulók osztályonkénti létszáma nagyon csekély, a gymnasiumok ma már alig képesek helyet adni a fölvételre jelentkező tanulóknak, dacára annak, hogy e nemű középiskoláink közül igen sok 3—4 párhuzamos osztályal is meg van terhelve, maguk az osztályok pedig valósággal túl vannak zsúfolva, a menyiben 60, 70, sőt némely helyen még 80 tanuló is fölvesznek egy-egy osztályba.

E minden tekintetben visszás körülményre a hazai tanügyi viszonyok leghivatottabb öre: maga a vallás- és közoktatásügyi miniszter is több ízben felhívta már a közfigyelmet — konstatálván a többek között azt is, hogy . . . „ha egy intézetben túl sok a tanuló és sok párhuzamos osztály van, jelentékenyen megnehezül az iskolában egyrészt a fegyelem fenntartása, nehézkessé válik a tanulmányi felügyelet és az egész administratio; másrészt pedig a magasabb osztályokban áll elő rendszerint *olyan torlódása a tanuló ifjuságnak, mely a kellő tanulmányi eredmény elérését is veszélyezteti!*“

Ilyesmiről panaszkodnak — és pedig csaknem kivétel nélkül — a vidékünkön fennálló főgymnasiumok igazgatói is, midőn értesítőikben évről-évre feljajdulnak a mindegyre megújuló s mind inkább-inkább fokozódó torlódás miatt.

A legelső helyen kell megemlékeznünk e tekintetben a reformátusok debreceni hírneves főgymnasiumáról, melynek egyik — legközelebbi — értesítőjéből olvastuk, hogy bár 800-on is felülemelkedett az intézet 12 osztályába beírt tanulók létszáma, . . . „*magából az V. osztályból annyi fölvételre jelentkező tanuló maradt ki, hogy számuk egy egész osztályt tenne ki!*“

Hasonló panasz olvasható a nyiregyházi, miskolci és szatmár-németi államsegélyes főgymnasiumok, nemkülönben a nagykarolyi, sátoralja-ajhelyi és szatmári kir. kath. főgymnasiumok évi értesítőiben is, melyekből kitűnik, hogy mindezen helyeken a törvény által engedélyezett maximális számon, a 60-on is nem ritkán túlemelkedik egyes osztályok tanulóinak létszáma.

Méltán kelthet tehát feltűnést, hogy ugyanezen vidék egyes csonka gymnasiumaiban a tanulók létszáma oly aránytalanul csekély.

Nagy meglepetéssel olvastuk például a hajdu-nánási ev. ref. gymnasium múlt évi értesítőjéből, hogy ezen hat osztályú intézetben a tanulók összes létszáma csak

107 volt, vagyis osztályonként átlag még a 20-on is jóval alul maradt.

Ugyan mi lehet ennek az oka? Hiszen az utóbbi időkben annyit emlegetett „febris gimnasialis“ a mi vidékünkön talán még inkább tapasztalható, a fentebbiekből is kitetszőleg, mint az ország bármely más pontján!!

Sem terünk, sem időnk nem engedi meg, hogy e feltűnő jelenség okait minden oldalról beható vizsgálat tárgyává tegyük. De viszont nagyon is időszerű dolognak találjuk e végéhez oly rohamosan közeledő iskolai év utolsó napjain s egy újnak küszöbén, ki nem térni egészen a kérdés elől s a fentebb említett körülményből kifolyólag fölhipni a szülők figyelmét egynémely dologra.

És midőn ezt tesszük, meg sem kíséreljük szembe szállani az uralkodó felfogással oly célból, hogy az annyira elhanyagolt szakiskoláknak csináljunk propagandát . . . Csakis azokhoz a szülékhez kívánunk ez *úttal* szólani, kik igényeiknek megfelelő tanintézetek nélkül szükölködő községekben, tehát magok is vidéken lakva, minden áron gymnasiumba akarják járni gyermekeiket s fölvetjük a kérdést: miféle szempontok lehetnek irányadók előttük akkor, midőn a felett töprengnek, hogy melyik latin iskolában helyezik el gyermekeiket!!

Mi úgy tudjuk, hogy e fontos kérdés elbírálásánál nemesak arra szoktak tekintettel lenni a *gondos szülék*, hogy melyik város esik hozzájuk közelebb, melyikkel érülköznek *ők magok* gyakrabban s melyikben kényelmesebb, vagy talán olcsóbb is rájuk nézve az iskoláztatás, hanem arra is és talán *éppen erre fektetik a fősúlyt, hogy melyik városban, illetőleg milyen környezetben lesz egyrészt kevésbé veszélyeztetve gyermekeik erkölcsi életének integritása* s melyik tanintézetben lesz másrészt leginkább biztosítva a *gyermek szellemi, értelmi képességeinek nyugodt fejlődése*, vagyis: nem pusztán kényelmi szempontok és materialis tekintetek által hagyják magokat befolyásoltni, hanem elsősorban is az ethikai momentumok előtt hajolnak meg a döntésnél.

No már ha így áll a dolog, pedig okos és gondos szülékről mást föltételezni sem szabad, mi részünkről éppenséggel nem értjük, hogy miért fordulnak oly legyőzhetlen synpathiával a metropolisokban elhelyezett nagy népességű tanintézetekhez s miért hanyagolják el annyira a vidéki kisebb gymnasiumokat.

E megkülönböztetésnek volt alapja s egészen érthető s jogosult dolog is volt ez az 1883. évi XXX. törv. cikk életbejuttatása és végrehajtása előtt. Mert tagadhatatlan, hogy 10—15 évvel ezelőtt még a vidéki tanintézetek — s köztük természetesen a csonka gymnasiumok is — sem a tanerők létszámát és képesítését, sem az intézet felszerelését, sem magának az iskolai épületnek célszerűségét tekintve nem voltak összehasonlíthatók a fényes múltú, nagy vagyonú s nagyobbára központi helyeken eső régi tanintézetekkel . . . De ma már egészen másként áll a dolog!! Mert ma már a legfélreesebb csonka gymnasiumban is — akárcsak az ország legelső rangú hasonnemű intézetében — kivétel nélkül állami képesítéssel bíró tanárok vannak alkalmazva s minden nyilvánossági joggal felruházott intézet megüti a felszerelés szempontjából is — legalább — a középiskolai mértéket, a minthogy magok az épületek és tantermek is megfelelnek a hygienia és paedagogia minden jogos követelményeinek, mert hiszen . . . ha így nem volna . . . bezárnák őket.

Épességgel nincs tehát ma már okuk a szüléknek aggódni a miatt, hogy az u. n. vidéki kisebb gymnasium-

mokban is éppen úgy el nem érhetnék a kellő tanulmányi színvonalat gyermekeik, ha erre egyáltalán képesek, mint akármelyik nagyhirű s fényes múltú gymnasiumban.

Sőt tekintve azt, hogy ez utóbb említett intézetek csaknem kivétel nélkül tulzsúfoltak s éppen e miatt a legjobb akarat mellett sem fordíthatnak a tanárok egy-egy növendékre annyi gondot és figyelmet . . . (hiszen köztudomású dolog, hogy az ilyen intézetek népes osztályaiban a legtöbb növendék csak egyszer „felel“, vagy „szólíttatik fel“ egy-egy harmadban . . .), s korántsem ismerhetik ki növendékeiknek sajátos természetét, individualis hajlamait, erős és gyenge oldalait annyira, mint a kisebb gymnasiumokban működő *azonos képesítésű tanfériak*, kik éppen a tanulók csekély létszáma miatt úgyszólván családi közösségben és intimitásban élnek növendékeikkel:

határozottan merjük állítani, hogy a gyermeki lélekben szunnyadozó intellectualis erők kifejtése, a magán foglalkozás lelkiismeretes ellenőrzése, az alapvető ismeretek átadása és elsajátítása, szóval a *törvény által megkövetelt tanulmányi színvonal elérése sokkal inkább biztosítva van az általánvéve kisebb népességű vidéki gymnasiumokban*, mint az olyan intézetekben, hol 60—70 tanuló között oszlik meg osztályonként és óránként a tanár nevelői és tanítói munkássága, a hol tehát egyenesen fizikai lehetetlenség tekintettel lenni a gyöngébb tehetségű növendékekre s a nehéz felfogású gyermekekhez is alkalmazkodva, hozzájuk leereszkedve újra meg újra fölvenni, újra meg újra megmagyarázni a tananyag egyes nehezebb részeit, mert a tanár folytonosan azon aggódik, hogy a kiszabott tananyagot a kitűzött időre ily módon el nem végezheti.

De még inkább indokolatlan, sőt érthetetlen a szülék idegenkedése a kis városi gymnasiumoktól akkor, ha a gyermeknevelés szent ügyének erkölcsi oldalát tekintjük és vizsgáljuk . . . Hiszen bizonyításra sem szorúl, hogy a nagy kereskedelmi gócpontok s a minden tekintetben fejlettebb kulturájú és nagyobb népességű metropolisok vásári zajában szászorta több alkalma van a pezsgő erőtől duzzadozó tanuló ifjuságnak az eltántorodásra, mint a hasonlíthatatlanul csendesebb és kétségen kívül tisztább erkölcsi életű vidéki városokban . . . Ily helyeken még a kisebb erkölcsi defektusokat sem takarja el — még a felnőttekkel szemben sem a nagy tömeg rideg közönye s éppen azért nem is lát annyi rozsz példát maga előtt a minden szokatlan és új benyomás iránt fogékony ifjú lélek; nem nyújt alkalmat s nem enged időt neki a bűnben való megátalkodásra az egészséges és romlatlan köz-szellem, mert ily helyeken az egész társadalom, mondhatni minden egyes ember akaratlanul is ellenőre embertársának! És maga az iskola is — éppen a tanulók csekélyebb létszámánál s a közvetlenség teljes intenzivitásánál fogva — elkerülhetlenül meglátja, úgyszólván előre megérzi s ez által lehetetlenné is teszi a gonosz indulatok felburjánzását s érvényre jutását.

Bizonyításra sem szoruló tények tekintendő tehát, hogy *nemesak tanulmányi előmenetel, hanem az erkölcsi élet integritásának megóvhatása szempontjából is határozott előnyben vannak az u. n. vidéki kis gymnasiumok a zajos metropolisokban levő nagy népességű főgymnasiumokkal szemben* és nincsenek hátrányban akkor sem, ha a kérdésnek tisztán anyagi oldalát tekintjük, mi elől kitérni éppenséggel nem akarunk; mert nagyon jól tudjuk, hogy a kedvezőtlenebb anyagi viszonyok között élő szülékre nézve nagyon is fontos, mondhatni első rangú kérdés

az, hogy melyik intézetben kerül kevesebbé az iskoláztatás.

E tekintetben az általános vélemény és felfogás az, hogy a régi keletű s nagy múltú tanintézetek a kebelükben fennálló humanitarius intézmények révén, nevezetesen az internatusok, convictusok és alumneumok, meg ösztöndíj alapjaik és segély egyleti vagyonuk gazdagságánál fogva hasonlíthatlanul több kedvezményt nyújthatnak növendékeiknek, mint a vidéki szegényes gymnasiumok.

És ez igaz is! Tagadni mi magunk sem akarjuk, de viszont bátrak vagyunk föl hívni a szülék figyelmét arra, hogy a vidéki gymnasiumok is abban a helyzetben vannak ma már s olyan a berendezkedésük, olyan a költségvetésük, hogy a szegényebb sorsú, jómagaviseletű és előmenetelű növendékeket csaknem kivétel nélkül tandíjmentességben s ezen kívül közülok nagyon sok jó tanulót ösztöndíjban is részesíthetnek. A mi pedig a lakást és élelmezést illeti, a tapasztalat mutatja és bizonyítja, hogy a kisebb városoknak nagyobbára agrikultúrával és őstermeléssel foglalkozó lakossága majdnem mindenütt oly csekély díjért ad teljes ellátást a kisebb igényű szülék gyermekeinek, hogy az e cimen felmerülő és számításba veendő kiadások a főiskolák internatusi és convictusi díjaink csak a legkritikább esetekben emelkednek felül, miből önként következik, hogy *az anyagi szempontok sem szolgáltatnak kellő és elfogadható alapot még a mostohább anyagi viszonyok közt élő szüléknek sem arra, hogy az eddig annyira elhanyagolt vidéki kis gymnasiumoktól továbbra is idegenkedjenek.*

És méginkább állítható ez — a fentebb ismertett nyilvánvaló előnyök mellett — jobbmódú, a vagyonosabb szülékkel szemben, kik a nélkül is magánházaknál szokták elhelyezni gyermekeiket, mire nézve az intézetek igazgatói — hivatali tisztükből is kifolyólag — kétségen kívül a legszivesebb készséggel teszik meg a szükséges ajánlatokat. Az ily szülék ugyanis anyagi tekintetek által nem igen korlátoztatva szükségképpen arra fogják fektetni a fősúlyt az iskola megválasztásánál, hogy melyik intézet nyújt több garantiát a törvény által is megkövetelt tanulmányi színvonal elérésére és hogy melyiknek körében lesz kevésbé veszélyeztetve gyermekeik erkölcsi életének nyugodt fejlődése.

Ami végül a szüléknek a miatti aggodalmát illeti, hogy a kis városi többnyire csonka gymnasiumokban nincs megadva a mód és lehetőség arra, hogy *gyermekeik az egész középiskolai tanfolyamot egy intézetben végezhetik el*, szükségesnek tartjuk megjegyezni, mert kétségen kívül ez is nagyon figyelmet érdemlő szempont, hogy ennek az aggodalomnak is alig van ma napság már alapja. Köztudomású dolog ugyanis, hiszen maga a vallás- és közoktatásügyi miniszter jelentette ki már több ízben, a törvényhozás mindkét házában, tehát a legilletékesebb tényező a legilletékesebb helyen, hogy az ő tanügyi politikájának egyik sarkalatos tétele az ország összes csonka gymnasiumait 8 osztályúakká fejleszteni ki, föltéve, hogy ezeknek a nem teljes intézeteknek további fennmaradását, „legalább figyelmet érdemlő helyi érdekek kiválóan igénylik.“ És hogy e miniszteri kijelentés éppenséggel nem üres szó, fényesen igazolja többek között az az örvendetes körülmény is, hogy több mint egy millió lelket számláló ev. ref. egyházkerületünk területén ma már egyetlen oly algymnasium sincs, — nem is szólván a szatmárnémeti-i, mezőtúri és kisújszállási ev. ref. főgymnasiumokról, pedig ezek is csak az utóbbi időkben s mindannyian

állami segedelem mellett fejlődtek ki teljes főgymnasiumokká, — mely a 8 osztályúvá kiegészülés tárgyában a szükséges és a mellett sikerrel kecségetető lépéseket meg ne tette volna.

Igy például a cikkünk elején — feltűnően csekély népessége miatt — különösen kiemelt *nánási gymnasiumról* is konstatálhatjuk és pedig teljesen megbízható forrásból nyert értesülés alapján, hogy e hat osztályú csonka gymnasium is megkapta, sőt tényleg elveszi is már az államsegélyt és hogy a folyamatban levő s megerősítésre váró szerződésben már arra is kötelezte magát az intézet fentartó testülete, mert ehhez is megnyerte a kellő támogatást az állam részéről, hogy a város főutcáján, egy egészen külön álló, terjedelmes és egészséges nagy telken *oly diszes főgymnasiumi épületet fog emelni 2 év leforgása alatt* s úgy fogja azt szerelni a sikeres tanításhoz szükséges szerzőtárakkal és múzeumokkal, hogy ez az intézet — kifogástalan képesítésű tanférfiakból álló tanári testületének állandósága már is biztosítva lévén — a törvény minden követelményeinek s az újabb kor minden jogos igényeinek rövid időn teljesen megfog felelni.

Ugyanezt állíthatjuk a *békési és karcagi*, ez idő szerint még szintén csak hat osztályú ev. ref. gymnasiumokról is, melyek a megfelelő államsegély megnyerésével szintén abba a helyzetbe jutottak, hogy már ma is nyugodt önérzettel nyithatják meg ajtajaikat a latin iskolákba járnai akaró tanuló ifjúság előtt.

Ujra meg ujra hangoztatjuk tehát, hogy nincs immár semminemű akadály sem arra nézve, hogy a szülék, tartozzanak a társadalomnak bármely osztályához, föltétlen bizalommal és megnyugvással ne forduljanak az itt megnevezett intézetek felé. És ez annyival inkább kívánatos is, mert ha ezek a kisebb, u. n. vidéki gymnasiumok ezutánra is csak azoknak a tanulóknak szolgálnak menedékhelyül, kik a fényes múltú s nagy hírű főgymnasiumokból a fölvételre jelentkezők túlságosan nagy száma vagy talán még inkább azon ok miatt maradnak ki évről-évre, mert addig szerzett tapasztalataik szerint *nem képesek a túlsúfolt osztályokban elérni a törvény által minimalisnak kijelölt tanulmányi színvonalat sem*: nemcsak az iskolafentartók, hanem maga az állam is elébb-utóbb méltatlankodva fog felkiáltani: „Oleum et operam perdidit!“

Tudva s jól megfontolva mindezeket, úgy vagyunk meggyőződve, hogy valóságos kötelességmulasztás lett volna részünkről föl nem hívni az érdeklődők figyelmét az itt előadott dolgokra éppen most, az iskolai év utolsó napjain, midőn nagyon sokan kénytelenek a szülék közül behatóan foglalkozni avval a kérdéssel, hogy a gymnasiumi tanulmányok megkezdésére vagy sikeres folytatására melyik intézetben helyezték el gyermekeiket.

De kénytelenek vagyunk behatóan foglalkozni evvel a kérdéssel mi magunk, tanférfiak is, mert csak így: a tényállásnak minden oldalú s a lehetőségig tárgyilagos megvilágításával érhetjük el azt, — mi pedig korántsem helyi, hanem a szó szoros értelmében véve *országos tanügyi érdek*, — *hogy t. i. arányosabban oszoljék meg a hasonnemű intézetek között a tanulóifjúság* és hogy véget érjen valahára az egyes nagy hírű főgymnasiumok túlsúfoltága, meg az ilyes intézetek *tanári testületeinek aránytalan megterhelése miatt évek hosszú sora óta folytonosan s méltán hangoztatott panasz.*

Ugyanezért szíves figyelmébe ajánlja e cikket nemcsak a szüléknek, hanem a tanügyi politikusoknak is

Paedagogus.

A debreceni jogakadémiai tanári kar véleménye

a jogi vizsgálatok reformjára vonatkozó egyetemes tanügyi bizottsági előadói javaslat tárgyában.

Főtiszteletű és Méltóságos Egyetemes Tanügyi Bizottság!

A nagyméltóságú m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr Ö excellenciája az elméleti jogi alapvető s államvizsgálatról „Törvényjavaslati tervezet“-et dolgoztatott ki, melyet a Nagyméltóságú s Főtiszteletű ev. ref. Egyetemes Konventnek megküldött. E Tervezetet és dr. Ballagi Géza úrnak, az ev. ref. Egyetemes Tanügyi Bizottság jogi szakoktatási előadójának „Az elméleti jog- és államtudományi államvizsgálat“ című előadói javaslatát oly célból méltóztatott a debreceni ev. ref. jogakadémia jog- és államtudományi karának megküldeni, hogy mindkettőre vonatkozó véleményünket felterjesszük.

A kolozsvári m. kir. Ferenc József-tudományegyetem jog- és államtudományi karának s a sárospataki ev. ref. jogakadémia tanári karának kollegiális szívességből ismerjük e két testületnek a miniszteri törvényjavaslati tervezetre s utóbbinak a Ballagi-féle javaslatra is vonatkozó „Előterjesztését“.

Mind e munkálatokat a debreceni jog- és államtudományi kar tagjai beható tanulmányozás tárgyává tették s f. év és hó 4-én tartott ülésükben tárgyszereztől áthatott tanácskozásban megvitattak.

Jelen véleményes előterjesztésünk megtételénél dr. Ballagi Géza úr előadói javaslatára támaszkodunk első sorban s a felfogásban mutatkozó kisebb eltéréseket e kiválóan érdemes és alapos munkálattal szemben annnyival inkább mellőzhetjük, mert hiszen maga a miniszteri tervezet is csak úgyszólván a legfőbb elveket jelöli ki, így tehát apróbb részletekbe bocsátkozni nekünk is fölösleges.

Mindenekelőtt hangsúlyozzuk, hogy itt annak a kérdésnek megvitatásába, hogy a gyakorlati pályákra való előkészítésnek melyik volna helyesebb módzata: a szakiskolák felállítása s az egyetemek körébe a magasabb tudományos képzés utalása, — bocsátkozni nem akarunk, mert a tervezet határozottan a szakiskolák ellen foglal állást, s a gyakorlati és magasabb tudományos képzést ugyanazon intézetek által kívánja nyújtani s az egyetemeket és a jogakadémiákat tulajdonképpen egyenlőíti, előbbieknél csak a doktorátusok tarthatása által adván bizonyos kiváltságot.

Igaz örömmel üdvözljük azonban a miniszteri törvényjavaslat számos helyes eszméjét s dr. Ballagi Géza kitünő előadói javaslatát.

De már előre is kijelentjük, hogy mi a felső oktatásnak, vagy legalább a jogi oktatásnak organikus törvény által való rendelkezését óhajtjuk, mely az ev. ref. egyház törvényben biztosított jogainak sérelme nélkül a jogakadémiák helyzetét, a tanári javadalmazások és képzés minimális mértékét, a jogi tanulmányi és vizsgálati rendet szabatosan megállapítsa s a magas kormánydiszkréciós jogát csak arra a tere korlátozza, mely természete szerint inkább rendeleti, mint törvényhozási intézkedéseket követel. Ez organikus törvénynek a jogi vizsgálati rend szabályozása természet szerint csak egy részét képezi és pedig betetőző részét.

Együttal nem hallgathatjuk el, hogy a mostani reformok előkészítése alkalmából is fájdalmasan érintett, hogy a nagyméltóságú miniszter úr az oly szép múltú s jelenleg is nagy missiót teljesítő jogakadémiákat eredetileg nem szándékozott meghallgatni, holott ezek fentartását, fejlesztését, hogy úgy mondjuk, egyetemi

szinponalra emelését Ö excellenciája is szükségesnek tartja. Az ev. ref. jogakadémiák csakis az Egyetemes Konvent sürgető fellépése folytán nyerhettek alkalmat a Tervezet előzetes tanulmányozására s nézeteik nyilvánítására; ezt is oly későn, hogy e miatt a kívánatos intézkedéseknek haladékot kellett szenvedniök, a mint ezt a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr a képviselőházban kiemelte.

Annál sajnálatosabb volna, hogy ha jövőre nézve egyenesen törvénybe iktattatnék a jogakadémiák eme rendszeres mellőzése. (Törvényjavaslati tervezet 5. §.). *Sőt éppen azt tartjuk törvénybe ígatandónak, hogy a jogi tanulmányi s vizsgálati reformok kérdésében a jogakadémiákat is mindenkor meghallgassa a magas kormány.*

Ez általános megjegyzések előre bocsátása után áttérünk a Törvényjavaslati Tervezet és Előadói Javaslat részleteire.

I. *Kötelező doktorátus eltörlése.* Föltétlenül helyeselnék a kötelező doktorátus eltörlését s azt az intézkedést, mely (Tervezet 12. §) a létesítendő államvizsgálatnak az 1883: I. törvénycikkben s az 1874: 34. törvénycikkben foglalt teljes minősítő hatást tulajdonít. Az is helyeslésre méltó, hogy a tudományos rendeltetésének visszaadott doktori szigorlatot csakis a magasabb tudományos pályák (akadémiai s egyetemi tanárság) elő feltételül szolgáljon.

A kötelező doktorátust a tudományos és gyakorlati, szakképzettség követelményeitől egészen független cél, az ügyvédi pálya túltömöttségének megakadályozása hozta létre, de e rendeltetésének sem felelhetett meg, a mellett leszállította a doktorátus színvonalát, túltömte a budapesti egyetemet s mint a Tervezet helyesen mondja: „nem tanító, hanem vizsgáztató intézettette. Ideje, hogy 25 évi fennállás után megszűnjék káros hatást gyakorolni.

II. *Hét féléves jogi tanfolyam. Egy alapvető vizsgálat.* Egyetértésben az előadó javaslattal, részünkről sem helyeselhetjük, hogy akkor, midőn a gyakorlati s magasabb tudományos képzést el nem választjuk, a jog- s államtudományi tanfolyamot az eddigi 8 félévről 7 félévre szállítsuk le.

A miniszteri Tervezet a jogi tanulmányok mélyítésére, a hallgatók tudományos színvonalának emelésére törekszik s a két alapvizsgálat eltörlésével azért akar egy alapvető vizsgálatot is létesíteni, hogy a hallgatók a sok vizsgálat kényszerétől menten mennél inkább behathassanak a jogtudomány lényegébe. E céllal alig lehet összeegyeztetni a tanuló felével való leszállítását; hiszen a magyar jogtudomány is mind nagyobb terjedelmű, intensivebb tanulmányozást igénylő lesz, s a reáfordított félévek száma ennél fogva nem csökkenthető a tudományos színvonal leszállásának kockázatának nélkül, különösen akkor, midőn még ott is, hol kötelező kollokviumok nem voltak, ezek s a gyakorlatok behozatala által sokkal több munka háramlik a jogász ifjúságra. Nem hagyhatjuk tekinteten kívül azt sem, hogy nincs egyetemi és akadémia képzettséget követelő pálya, melynek elvégzéséhez nyolc félév, esetleg több ne kellene. Sajátos jelenség volna, ha a legszélesebb képesítést adó, a mai magyar társadalomban mondhatni vezető pálya: *a jogi szakpálya* befejezése volna leggyorsabban eszközölhető. Ez ismét túltömöttséget, s a többi fontos életpályák elhanyagolását eredményezné, holott ezt nem szabad kockáztatnunk. Az 1889: 26. törvénycikk kedvezménye sajnós indokolatlan félrendszabály volt.

Részünkről továbbá határozottan fentartandó-

nak véljük a két alapvizsgálatot. Tapasztalataink alapján biztosan mondhatjuk, hogy az érettségi vizsgálatot éppen letett 17—19 éves ifjúnak nagy szüksége van még az ellenőrzésre, s a vizsgálati kényszer a studiumokkal való foglalkozásra utalja. Nem lesz egyetlen ifjú sem, a ki behatóbban fog foglalkozni az első év tárgyaival csak azért, mert ez év végén nem kénytelen vizsgázni. Sőt ellenkezőleg. A tanszabadság mai rendszerével már sok keserves tapasztalatot tettünk. Nem azért, mert a tanszabadság nem volna szép és magasztos elv, csak-hogy 17—18 éves ifjúnak s átmenet nélkül nem való Bizonyítja ezt az a tapasztalat is, hogy a IV. éves joghallgatók már általában komolyabban fogják föl feladatukat s ha aránylag kevesen nyernek szabályos végbizonyítványt, ezt az első 2 év múlásztására kell visszavezetni.

Aztán 8 féléves rendszer mellett, melynek fenntartását az általunk ismert tanintézetek előterjesztései egyhangúlag kívánják, az alapvizsgálatok s az államvizsgálat egészen arányosan oszthatók be. Első 2 félév után első, második 2 félév után második alap, a tanpálya befejezése után államvizsgálat tehető. Sőt azt tarjuk, hogy a jogi vizsgálatok számát a kellő eredmény biztosítása érdekében nem csökkenteni, hanem egygyel emelni kellene, a harmadik évre is tévén vizsgálatot.

Hogy ez a törekvés és kettős alapvizsgánk a művelt nyugottal szemben nem szigetelne el bennünket teljesen, azt eléggé indokolja a kolozsvári tanári kar előterjesztés s dr. Ballagi úr előadói javaslata is.

A tanszabadság nevében sem lehet ez ellen kifogást emelni akkor, midőn kötelező kollokviumokról, kötelező gyakorlatokról, a tárgyak évfolyamhoz kötött egymásutánjáról, határozott időben teendő alap- és államvizsgálatról, szigorúan meghatározott tanidőről, esetleg bizonyos tárgyak ismételt hallgatására való visszaütasításáról van szó.

(Vége köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Felhívás az énekszerzőkhöz.

Énekeskönyvünk megújításának munkáját ismét megindítottam és céloim az, hogy a már eddig összegyűjtött anyagot közelebb annyira felszaporítsam, hogy abból az új énekeskönyv megszerkeszthető legyen. Felhívom és fölkérem azért mindazokat, a kik e téren hivatással foglalkoznak, méltóztassanak a megindított munkában résztvenni és kibocsátott Programunk alapján készitendő vagy már készen is levő dolgozataikat hozzám beküldeni.

Tájékoztatás végett a következőkre hívom fel az énekszerzők becses figyelmét:

1. Miután a Zsoltároknak legalább oly számban fölvétele, mint a Program mutatja, általános kívánatnak mutatkozik, átdolgozásokat ezekből is szívesen veszek.

2. Ujabb darabokra is még mindig szükségünk van és pedig főleg köznap reggeli és estveli, bűnbánati, újévi, nagypénteki, húsvéti, adventi stb. alkalmakra. A vasárnap énekek is szaporítandók leginkább oly darabokkal, melyek a keresztyén vallásos és erkölcsi eszmékkel foglalkoznának.

3. Javítási munkára várnak a Dicséreteknek számos darabjai, a melyeket itt részletesen is felsorolok:

1. *Az Urnak jóvolta napjainkhoz napokat told . . .*
Ennek a 4, 5, 6. versszaka átdolgozást kíván.
2. *Őrök Isten, kinek esztendőök . . .*
Csekély javítást igényel.
3. *Oh természetnek alkotója . . .*
Némi simitással jóvátehető.
4. *A nagy király jön hozsánna . . .*
3. versszak kihagyható, 5. versszak igazítandó.
5. *Örvendezzen már e világ . . .*
Egészen új átdolgozást kíván.
6. *Buzdítsd fel Uram lelkemet . . .*
Némi simitást és esetleg rövidítést kíván.
7. *Oh Isten, ki a törődött . . .*
Javítást kíván, különösen a 8. versszaka.
8. *Jézus, ki a sírban valál . . .*
Simitható a 4. versszak kihagyásával.
9. *Győzedelem, győzedelem . . .*
Simitást igényel.
10. *Emlékezzünk e napon . . .*
Átdolgozandó más dallamra.
11. *Vedd el jutalmadat . . .*
Kevés javítást kíván, leginkább a 4. v.-szakban.
12. *Ur Jézus, a ki felséggel . . .*
Némi simitást kíván. Ebben is, mint más énekekben főhiba, hogy a versszakok nem költői, hanem prózai kapcsolatba hozatnak egymással. *Mivel* te útát nyitottál. *Midőn* kifutjuk pályánkat. Az ily összekötések kiküszöbölendők.
13. *Szent egek minden boldogok hajléki . . .*
Átdolgozandó.
14. *Teneked mondunk dicséretet . . .*
Simitást kíván. Itt is észreveheti a javító, hogy a 2. versszakban a kezdet: *Ki által* mindjárt sok nyelveket, az 5. versszakban: *Ez a lélek*, — változtatást igényel.
15. *Oh áldott Szent Lélek . . .*
Csekély simitással jó.
16. *Jövel Szent Lélek Uristen, Lelkünknek vigasága . . .*
Más dallamra átírandó.
17. *Oh Szent Lélek, hivek bölcs tanítója . . .*
Némi javítással maradhat.
18. *Oh Isten bölcsességének . . .*
Javítást igényel.
19. *Almélkodással csodáljuk . . .*
Átdolgozandó.
20. *Szent Isten megáll, a mit te mondasz . . .*
Átdolgozandó.
21. *Örvendjetez keresztyének . . .*
Igazítandó.
22. *Dicsőség menyben . . .*
Átdolgozást kíván.
23. *Hogy eljött az idő teljessége . . .*
24. *Krisztus Urunknak áldott születésén . . .*
25. *Az Istennek szent angyala . . .*
Átdolgozást kívánnak.
26. *Ismét egyik esztendeje . . .*
27. *Örökkön örökké élő . . .*
28. *Lelkünk testünk teremtője . . .*
Némi javítást kívánnak.
29. *Jer lássuk az Ur keresztyét . . .*
Simitást igényel.
30. *Hallottuk Jézus . . .*
Némely versszak igazítandó.
31. *Mondjatok dicséretet . . .*
Más dallamra irandó át.

32. *Uram bocsássad el . . .*
A dallam nem hagyatott meg, de megmaradhatna az is, a mely esetben a szöveg igazítást kíván.
33. *Hirdetvén az Ur halálát . . .*
Igazítandó.
34. *Az övéinek az Ur megtartója . . .*
Némi javítást kíván.
35. *Óh Jézus mi idvességünk . . .*
Igazítást kíván, a 3. 4. v.-szak egybe is vonható.
36. *Óh Isten, ki a pásztorokat . . .*
Átdolgozást kíván, vagy egész új ének szerzendő.
37. *Nagy Isten téged az egeknek . . .*
A fentebbit javallom itt is.
38. *Uram áldjuk szent nevedet . . .*
Igazítandó.
39. *Zengjen győzedelmi ének . . .*
Javitást kíván.
40. *Uram, ki vagy az eső atyja . . .*
41. *Egek dicső teremője . . .*
42. *Egyetlenegy segítségünk . . .*
Mindhárom igazítást kíván.
43. *Haragodnak nagy voltában . . .* (213. ének).
Némi javítást kíván.
44. *Uram hatalmadat mutogatja . . .*
45. *Ugy tetszik, halva fekszik a természet . . .*
46. *Oh felséges Ur, kinek birodalmad . . .*
Mindhárom javítást kíván.
47. *Megújult testtel és erővel . . .*
48. *Oh Isten a nap fáklyája . . .*
Némi simítást kívánnak.
49. *Magasztallak én téged . . .*
3. 6. versszak kihagyható.
50. *Tenéked uram hálád adok . . .*
51. *Hálád adok neked mennybéli Isten . . .*
52. *Adjunk hálát megtartó Istenünknek . . .*
Csekély simítást kívánnak.
53. *Ne jöjjön addig szememre álom . . .*
Rövidítéssel és simítással.
54. *Téged Uristen dicsérünk . . .*
Igazítandó.
55. *Imádandó Isten . . .*
56. *A csillagos égnek seregei . . .*
57. *Nagy az Ur, ki fényes házat . . .*
E két utóbbinak részletes festései elmaradhatnak s általánosítva 5—6 versszakban dolgozhatók át.
58. *Isten a roppant egeknek . . .*
Átdolgozandó, 3. 5. 7. versszak elmaradhat.
59. *Könyörögjünk az Istennek . . .*
Más dallamra irandó át.
60. *Jövel Szent Lélek Isten . . .*
Más dallamra irandó át.
61. *Uram a te igéd nekem . . .*
Simítandó, a 3. versszak elmaradhat.
62. *Megzendül nyelve . . .*
Simítással 1. 3. 4. 5. versek maradhatnak.
63. *Oh minden jóknak kútfeje . . .*
Igazítandó.
64. *Főboldogságom . . .*
Némi javítást kíván.
65. *Ur Isten tőlünk végy dicséretet . . .*
66. *Ur Jézus idvesség fejedelme . . .*
67. *Aldjuk szüntelen kegyes Istenünket . . .*
68. *Uram téged tisztelünk . . .*
Ezek is némi javítást kívánnak.

Ezek a dicséretetek azok, a melyek még javító kézre várnak. Hogy miben álljon a javítás? azt a hivatottak magok határozzák meg, én csak röviden mutattam rá, egyéni felfogásom szerint a javítások szükségére.

Reményem van, hogyha dicséreteinkből csak a fent elősorolt darabok is célszerűen kijavíttatnak, énekeskönyvünk már csak ezáltal is sokkal becsesebbé tehető, mert nem kell azt hinnünk, hogy azok az énekek, melyek kevésbé csengőknek látszanak, mind elvetendőek volnának. A külföldi énekeskönyvekben is a nagyobb tömeget az egyszerű vallásos énekek szolgáltatják. A mi dicséreteink e tekintetben nem maradnak igen messze a külföldtől és ha néhány újabb, magasabb szárnyalású éneket nyerhetünk, akkor nem lesz okunk sokáig függőben tartani az új énekeskönyv kiadását.

Fejes István,

az egyetemes énekügyi bizottság elnöke.

Fejes István eme felhívását ajánljuk a költői lelkek figyelmébe. Templomi Énekeskönyvünk megújításának szükségét minényájan érezzük s több mint 20 év óta már próbálgatjuk is. Reméljük, hogy végre sikerülni fog s a jövő század hajnalát már belőle köszönhetjük. Erre első sorban az énekügyi bizottság mostani elnökének, *Fejes István*nak buzgósága s példaadása nyújt számunkra biztositékot. Ő maga már 100 zsolttart dolgozott át. Szinte úgy áll előttünk, mint egy magyar Béza Tódor.

Az énekügyi bizottság megbízásából kiadott eddig — az irányelveket megjelölő programmon kívül — 5 füzetet, mely 204 próbaéneket foglal magában. És pedig 82-öt a zsolttárok, 14-et a dicséretetek közül, 3-at az erdélyi énekeskönyvből és 24 újat. A zsolttárok közül 49 többszörös átdolgozásban van meg benne.

Az átdolgozások és új énekek név nélkül jelentek meg, de legtöbbször mégis tudjuk a szerzőjét. Így az első füzet énekköltői közt vannak: *Kiss Aron* püspök, *Szász Béla*, *Váro Ferenc*, *Illyés Bálint*, *Sas Endre*, *Czinke István* stb. A második és harmadik füzet csaknem teljesen *Fejestől* való. A negyedik füzet darabjait nagyrésztben *Somogyi Antal* dolgozta át. Rajta kívül még *Borsodi Bélától* és *Bary Sándortól* találunk bene énekeket. Az 5. füzetet egészben *Szabolcska Mihály* írta. Ezekon kívül még az időszaki ref. sajtóban számos zsolttár és dicséret átdolgozás, meg új ének jelent meg. Így meglehetősen sok anyag van már kéznél, de még, mint a *Fejes* felhívásából látszik, a munka egyáltalában nincsen befejezve. Különösen új darabok készítése és a dicséretetek javítása képezheti a reformmunkálatok tárgyát. Kívánatos lett volna, ha az erdélyi énekeskönyvből kijelölt s még át nem alakított darabokra is felhívta volna az elnök az énekszerzők figyelmét. Mert hisz a leendő új, egységes énekeskönyvet mind az öt egyházkerület együttesen állítja elő.

Nagyobb költőink érdeklődését s munkálkodását is szeretnénk e téren látni. Egyiktől-másiktól lesz is bizonyosan az új énekeskönyvben pár darabunk. *Tompának* van egy reggeli, egy esteli, meg egy úrvacsorai éneke. *Pósa Lajostól* is van pár énekünk. Biztos forrásból tudjuk, hogy *Lévay József* is átirt két zsolttárt; *Baksay Sándor* is őriz fiókjában három éneket; *Szász Károly* is ígért valamit. Várhatnánk még *Gyulától*, *Varga Gyulától*, *Szász Gerőtől* és sok mástól. A költők nem hiányoznának, mint a hogy némelyek állítják, csak lelkökben az énekkészítés felbuzogna.

Sursum corda! Szóaltassa meg lantját mindenki, a ki csak hivatást érez magában! Buzdúljanak fel a

tiszántúli egyházkerület s Debrecen poétái is! E század elején, mikor mostani énekeskönyvünket előállították (15 esztendő alatt) egyháziak és világiak versengve zengték a szent himnusokat. Ezt a nemes versenyt szeretnénk most is látni. Egyházának tesz megbecsülhetetlen szolgálatot, a ki egy szép éneket teremt s ezer meg ezer lélek buzgóságát emeli az ég felé.

Mi hittel s reménységgel várjuk a teljes eredményt. Várjuk az újabb próbaüzeteket s nemsokára az átalakított és minden tekintetben korszerű, új énekeskönyvet. E várakozásunkban üdvözöljük az újra megindított reform-mozgalmat s az énekügyi bizottság buzgó elnökét, *Fejes Istvánt*.

—f.

Az egyházi fegyelemről.

(Felolvastatott a „Tiszavidéki lelkési kör“ 1899 május 8-án, Istvándiban tartott értekezletén.)

(Folytatás.)

Legyen elég ennyi annak igazolására, hogy: az egyházfegyelemnek igenis jogos létalapja van, Mert ha még ez sem nyújt jogos létalapot, a mire rámutattam, akkor én ugyan el nem tudom képzelni, hogy bármely testületnek, egyesületnek önként elfogadott szabályzata miként nyújthat alapot arra, hogy tagjait megrendszabályozza, a maga hatáskörében függésre kényszerítse.

Nem is vonták ezt az alapot kétségbe egész a legújabb ideig. Sőt bizonyára ezen az alapon — habár aztán a hierarchikus hatalmi érdekek kedvéért egészen a megengedhetlen kényszerig fejlesztették ki — építette föl a keresztyénség összes fegyelmi ténykedéseit. Nem szólok ezuttal azokról a fegyelmi eljárásokról, a melyeket a pápai hatalom alkalmazott, csak azért, hogy hatalmi tultengésében magát megtarthassa, minők az „interdictum“, az „excommunicatio“ valának. De rá kell mutatnom — idő és tér visszatart attól, hogy idézzek is belőle — rá kell mutatnom azokra a fegyelmi szabályokra, a melyeket a nagy *Kálvin* szükségesnek ítelt Genfben életbeléptetni — korántsem az ő egyéni hatalmi érdeke, de a köz-állapot megjavulására irányult szent és dicső cél kedvéért, — s melyeknek a genfi republicára oly erősen nevelő hatásuk volt, hogy noha a *libertinek* gaz izgatásai miatt a száműzött *Kálvinnal* együtt félredobták is; de a lesúlyedt társadalmi viszonyok kényszerítő hatása alatt omló könyvek között óhajtozták vissza *Kálvin* atyával együtt. (Lásd Révész I. „Kálvin élete“ 81-91 lap.) Hogy szigorúak voltak azok a genfi szabályok, én meghiszem; de hát *Kálvin* azt tartotta, hogy „szabadságunk legjobban lesz biztosítva az által, ha *Krisztus* lelke szerint élünk; e nélkül minden ugynevezett szabadság nem egyéb alacsony rabszolgaságnál“, — s osztotta ezt a genfi tanács is, midőn a libertinokkal szemben nyilván kimondotta: „hogy az eddigi rendtartás mellett rendületlenül meg kell állani“ (d. Révész i. m. 212 lap), a mi világos bizonyossága annak, hogy az akkori idők feslett állapotát tekintve, minden jobb érzésű befolyásos tényező jogosultaknak, szükségeseknek tartotta a *kálvini* rendtartást.

De bizonyos, hogy nemesak *Kálvin*, ez a vasmarku, sziklaerejű vézna ember tartotta szükségesnek s jogosultnak az egyházi fegyelmet; de szükségesnek ítéltek a már jóval szelidebb alaptermészetű Bullinger uraimék is, különben nem mondanák a *helvetica confessio* XVIII. részének 15. §-ában: „Mivel általában szükséges az eklézsiában *fenyítéknek* lenni s szo-

kásban is volt a régi keresztyéneknek az ekléziából való kitiltás (ez egyenes cáfolata némelyek azon állításának, mintha az ő régi — mondjuk apostoli korban nem lett volna eset arra, hogy valakit „kirekesztettek“ volna az egyházból), és *eklézsiai törvényszékek voltak az Istennek népe között, melyekben okos és Istenfélő emberek által gyakoroltatott ez a fenyték*: tehát ez is az egyházi szolgálóknak tiszte, hogy ezt a fenytételeket a szerint igazgassák a híveknek épülésökre, a mint azt az idő, a közönséges állapot és a szükség kívánja.“

Bizonyos, hogy jogosnak tartották azt a mi eleink is, mert különben nem fogadták volna el amaz örökre nevezetes szt. gyűlésben, az Urnak 1567 esztendejében február 24. napján.

Hogy jogosultnak és szükségesnek itélték őseink az egyházi fegyelmet, bizonyossága ennek a *Gelei Kátona-féle* XLIII. és XLIV-ik kánon is, hol részletesen meg van adva az utasítás annak mikénti gyakorlására, éppen úgy, mint a *heidelbergi káté* 85-ik kérdésében.

Nem vonja azt kétségbe az oly szabadelvűen gondolkozó jogász sem, mint Debrecen egykori derék egyházjogtanára: *Kovács Ferenc*, a ki „Egyházjogtan“ 153. §-ában azt mondja: „A szt. irás értelme szerint a lelkipásztorok Isten beszédének tolmácsai, a népek tanítói és vezetői. A lelkipásztori tiszten van az isteni ige hirdetésére, a szentségek kiszolgáltatására, más egyházi cselekményekre és a *fegyelemnek a gyülekezettel együttesen végzendő kezelésére vonatkozó hivatás letéve*.“

De hiszen tudjuk, hogy egészen a legújabb időkig gyakoroltatott is az egyházi fegyelem több egyházunkban. Én magam, mint gyermek akarhányszor tanuja voltam, mikor boldogult apám a presbiteriummal együttesen, vagy legalább 2-3 presbyter jelenlétében gyakorolta azt.

A mindinkább-inkább elharapódzó roppant fölvilágosodás aztán időellenesnek, bigottismusnak s más efélének bélyegezte; a mivel azt nyertük, hogy: „mind ló, mind lovas elalvának“, s most mikor az ellenség ugyanám ante portas: kapkodunk, teszünk-veszünk, azt sem tudjuk hirtelenében, mit tevők legyünk?!

Nem annyival inkább, mert codifikált zsinati törvényeink megkötik a kezünket. Igaz, törvénykönyvünkben is van nyoma holmi fegyelmi eljárás felének; de az oly annyira bürokratikus, oly annyira kiszabott határok között mozgó, hogy sem lelkész, sem presbiterium, sem gyülekezet nem is gondol alkalmazására, nem, mert nem nyújt biztos támpontot a keresztyénviharosságra. Ha nyujtana: nem törnék most egyesek fejüket fegyelmi szabályok konstruálásán. Van szó, igaz, törvénykönyvünkben „fegyelmi vétségek“-ről, „fegyelmi eljárások“-ról; de ezek, mint tudjuk, a bírósági sablonok kaptafájára vannak huzva, a mely sablonoknak a betartását ám próbálja meg bárki is, kivált parányi gyülekezeteinkben, meglátja: mily kevésbé lesz képes nekik megfelelni. Dé menjünk tovább.

Ha szükséges az egyházi fegyelem gyakorlása és ha van jogos létalapja, kérdés: keresztülvihető-e könnyen, nincsenek-e nagy akadályai?

Felelet: az egyházi fegyelem gyakorlása nem könnyű dolog, mert fölötte nagy és sok akadályai vannak.

Első és fő-főakadályai mi magunk vagyunk, a lelkészek, a kiknek vállaira háritja pedig első helyen egy a szent-írás, mint az annak alapján kifejlődött tan az

egésznek a terhét. Akadályai vagyunk pedig mi lelkészek azért, mert rest szolgák vagyunk, mindazoknak a kötelességeknek teljes elvégzésében, melyek szoroson lelkipásztori hivatásunkhoz fűződnek; ellenben gyorsak és készségesek sok olyan dolgoknak végzésére és megcselekedésére, a melyek totocelo ellenkeznek lelkészi eminens hivatásunkkal. Végtelenül gyarló, esendő teremtetés vagyunk s a helyett, hogy gyarlóságaink enyésztetésére minél gyakrabban és buzgóbban foglalkoznánk a lelki erőt lehellő szent-irással s az edző, kitartást szülő imádkozásban lankadatlanabbak volnánk: szorakozást keresünk és találunk sokszor olyanokban, a melyek a tisztább levegőjü lelki élet világától messze esnek s a melyek a legközönségesebb foglalkozásu halandókra is árnyékot vetnek. Igen, valljuk meg, ne szépítsük magunkat: testiek vagyunk vagy mértékben s a testnek vágyaival szemben nem bírjuk magunkat kellőképen és úgy fegyelmezni, hogy mindenkor tükörül szolgálhatnánk a reánk nézőknek.

Nagyon természetes, hogy teljes általánosságban szólók s ha ki talán szemembe próbálná mondani, hogy igaztalan vagyok önmagunkkal szemben: hát gondolja meg előbb, hogy senki nagyobb örömmel nálamnál nem mutatna egyetemes lelkészi karunk kritikán *felüli* kifogástalanságára, ha erre feljogosítva érezném magamat. De fájdalom! az élet, a tapasztalat, szerte magyar honunk evangyeliomi lelkészi karában végtelen sok gyöngeségről, gyarlóságról, hibáról, vétokról, bűnről beszél. Nagyon-nagyon sokszor feledjük Pál apostol önnömfegyelmezését, melyre nézve ezt vailja: „Ebben gyakorlom magamat, hogy botránkozás nélkül való lelkiismeretem legyen, mind az Isten, mind az emberek előtt mindenkor“ (Csel. XX. 10. 16.), s vajmi sokszor feledjük, hogy első helyen talán mégis csak minekünk szól a tanítás: „megtagadván a hitelenséget és e világi kívánságokat, mértékletesen, igazán és szentül éljünk e jelen való világban“ (Tit. II. 12.). Sokat, nagyon sokat engedünk meg magunknak szóban, beszédben, cselekedetben, magunkviselésben.

Ne várjon a tisztelt értekezlet tőlem idevonatkozólag részleteket. Hanem ne is vegye tőlem rossz néven, ha egész komolyan és határozottan kimondom, hogy: ha mi egyházi fegyelmet akarunk általában az egész vonalon, első helyen nekünk lelkészeknek kell önmagunkat megfegyelmezni, hogy ujljunk meg a belső ember szerint, hogy láttassék meg szavainkon, tetteinken, egész magunkviselésén, hogy nem csupán azért vagyunk lelkészek, mert történetesen a parókián lakunk, hanem sokkal inkább azért, mert igazi becsben, tisztességben tartjuk állásunkat s hivatásunk fő-fő örömet, élvezetet abban nyujt, ha azok a kik reánk tekintenek önkéntelenül is érzik és tudják, hogy a vallásnak, a tiszta erkölcsiségnek, a nemes érzelmek és indulatoknak, a szives és önzetlen cselekedeteknek szolgája álli előttök. Meg kell fegyelmeznünk magunkat, nem az anachoréták módjára, hanem ama férfiaknak példája szerint, a kik bár nagy és nehéz harcot vívának az életben, sohasem látta őket senki, hogy az alacsonyság fertőjébe meritették volna magokat. Ez én szerintem nem lehetetlen dolog, csak szálljunk magunkba minél gyakrabban s fűzzük magunkat a lelkiekben való gyakori foglalkozás révén minél szorosabban össze azzal, a ki fő t. i. a mi *Krisztusunkkal*; csak ne legyen pusztá gépies a mi isteni szolgálatunk, de legyen olyan, a mely mint tűz és elevenítő erő mi magunkat tisztít és lelkesít mindenek előtt. Akkor egy nagy akadály

el lesz háritva az egyházfegyelem gyakorlása elől; akkor bátran oda ülhetünk a legtisztesebb helyre, számonkérendők onnan a mi tévelygő atyánkfiaink bottlásait, hibáit, vétkeiket, erkölcsi feslettségét. Különben pedig nem.

F. Varga Lajos.

(Folyt. köv.)

Ev. ref. egyetemes Konvent.

A kongrua-bizottság öt napi tanácskozásai után a konvent jun. 14-én d. e. 10 órakor a lónyai-utcai ref. főiskola dísztermében megkezdette és be is fejezte rendkívüli ülését, a melyet a kongrua-ügye tett első sorban szükségessé. Az ülésen Kun Bertalan püspök és Tisza Kálmán elnökölték.

Kun Bertalan imája után Tisza K. rövid beszéddel megnyitván az ülést, Kun Bertalan üdvözli dr. Bartók Györgyöt, az erdélyi kerület új püspökét és kegyelettel emlékezik meg Tóth Sámuelről, a konvent egykori munkás jegyzőjéről, kinek emlékét jegyzőkönyvében megörökíti a konvent.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter a közalapot illető 100.000 frtos államségélyt kiutalványozta. A konvent hálás köszönettel veszi tudomásul.

Kenessey Béla, a közalap végrehajtó-bizottságának előadója betérjeszti a bizottságnak jelentését a kongrua ügyéről, e szerint öt napi tárgyalás után befejezte a bizottság munkálatát. Összesen beérkezett 1465 lelkész, illetőleg egyház kérvénye, de ezek közül néhányat különböző okokból vissza kellett útasítani és így a bizottság tárgyalás alá vett 1439 kérvényt. Indítványozza, hogy ezeket pártolólág terjessze fel a konvent a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez. Javaslatba hoz:

1. A *dunamelléki* kerületből s ennek 8 egyházmegyéjéből 104 egyházat. Ennek szükséglete 1200 koronáig 11.722 kor. 29 fil., 1600 koronáig 49.682 kor. 17 fil., fuvardij cimen 5490 kor., káplántartási díj cimen 3000 korona.

2. A *dunántúli* kerület 9 egyházmegyéjéből 208 egyházat, Ennek szükséglete 1200 koronáig 46.336 kor. 20 fil., 1600 koronáig 125.548 kor. 23 fil., fuvardij cimen 15.909 kor., káplántartási díj cimen 2500 korona.

3. A *tiszáninneri* kerület 8 egyházmegyéjéből 300 egyházat. Ennek szükséglete 1200 koronáig 94.632 kor. 41. fil., 1600 koronáig 220.259 kor. 41 fil., fuvardij cimen 17.710 korona, káplántartási díj cimen 1400 korona.

4. A *tiszántúli* kerület 13 egyházmegyéjéből 381 egyházat. Ennek szükséglete 1200 koronáig 123.712 korona 61 fil., 1600 koronáig 268.663 korona 97 fil., fuvardij cimen 8060 kor., káplántartási díj cimen 1828 korona 09 fillér.

5. Az *erdélyi* kerület 17 egyházmegyéjéből 446 egyházat. Ennek szükséglete 1200 koronáig 193.261 kor. 49 fil., 1600 koronáig 377.959 korona 67 fillér, fuvardij cimen 19.510 kor., káplántartási díj cimen 500 korona.

Összesen 1439 egyházat s ennek szükségletét 1200 koronáig 469.366 kor., 1600 koronáig 1,043.113 kor. 44 fil., fuvardij cimen 66.679 kor., káplántartási cimen 9228 kor. 09 fillérben mutatja ki. Ezzel kapcsolatban megemlíti a jelentés, hogy bár a legtöbb egyház előjárósága a legnagyobb pontossággal készíté el felterjesztését, de mégis vannak olyan gyülekezetek, melyeknek kérvényei most is hiányosak és így ezeket a segélyezés céljából nem lehetett javaslatba hozni. Ilyenek a többek között a felső-baranyai egyházmegye kebeléből felérkezett kérvények is.

Szilágyi Dezső a felső-baranyai egyházmegyére megjegyzi, hogy ott, mint tudva van, oly magas az egyházi adó, hogy e miatt több kiterés is történt. Most az egyházmegye összes egyházközségei azon működnek hogy a tulságos nagy egyházi adót leszállítsák és épen ebből a célból folyamodtak most segélyért. Nagyon természetes azonban, hogy miután a magas egyházi adózás folytán a lelkészi fizetések felül vannak a minimumon, ezen az alapon kongruában nem részesülhetnek. De meg kell menteni ezeket az egyházakat és épen ezért kéri a konventet, hogy ha a felső-baranyai egyházmegyében rektifikálják a díjleveleket, akkor pótfelterjesztést tegyen ezeknek kongruája ügyében a miniszterhez.

Gróf *Degenfeld* Sándor a leghelyesebbnek tartja, ha a konvent felhatalmazza a végrehajtó bizottságot, hogy nemcsak a felső-baranyai, hanem a többi egyház kérvényét is utólagosan terjeszse fel.

Antal Gábor úgy látja, hogy a kézirat gyanánt kiosztott kimutatásba sok hiba csuszott be, indítványozza tehát, hogy a kimutatást adják vissza a bizottságnak, hogy azt az eredeti feljegyzések alapján igazítsa ki; másodszer kéri fel a konvent a minisztert, hogy ha a munkálatot felülbírálta, az eddig esedékes összeget azonnal utalja ki a lelkészeknek, kik arra már január elseje óta várakoznak.

A konvent elhatározta, hogy felkéri a vallás- és közoktatásügyi minisztert, a pótfelterjesztések elfogadására és arra, hogy ha a felterjesztett aktákban hiba lenne, azoknak kiigazítását, vagy utbaigazító felvilágosítást, a végrehajtó bizottságtól kérjen. Ennek a bizottságnak lelkiismeretes és buzgó működésért köszönetet szavaz. előadóját pedig, a midőn 500 frt tiszteletdíjban részesíti, az előmunkálathoz költségeit ezer forintban állapítja meg és azt a közalapi pénztár terhére kiutalja.

Sass Béla beterjeszti az elméleti jog- és államtudományi államvizsgálatra vonatkozó törvényjavaslattal foglalkozó tanügyi bizottság jelentését, illetőleg annak a bizottságnak ebben az ügyben, a miniszterhez intézett feliratának szövegét. A felirat óhajtott volna, hogy a jogi szakoktatást betetőző államvizsgálatra vonatkozó tervezetet egy, a jogi szakoktatást részletesen szabályozó törvény keretébe illesztették volna be. Helyesli, hogy a törvényjavaslat-tervezet egységessé teszi az államvizsgálatot s így módon szakít a jogi szakoktatás természetével ellenkező *bifurkáció* rendszerével. Több kevésbé lényeges észrevételek után arra kéri a felirat a minisztert, hogy ejtse el azt a tervet, mely szerint csak a királyi táblák székhelyein lehessen vizsgálatot tenni, mert, ha ez törvénynyé lesz, azok a jogakadémia, melyek nem esnek a táblák székhelyére, teljesen lehetlenné lesznek téve, továbbá kéri azt is, hogy a vizsgálóbizottság elnöke nem bír, hanem tanár legyen, mert ezzel a vizsgázandók könnyebben érintkezhetnek.

Tisza Kálmán azt hiszi, hogy ezt a feliratot, mit jogakadémiai szakférfiai készítettek, a konvent egy rövid ülésen nem veheti tárgyalás alá, épen azért indítványozza, hogy a konvent vegye tudomásul annak a bizottság által a miniszterhez való felterjesztését.

A konvent ilyen értelemben határozott.

Molnár Béla mint a közjogi bizottság előadója jelenti, hogy gróf Khuen-Héderváry Károly horvát bán Kun Bertalan püspökhöz átiratot intézett, melyben tudatja, hogy a horvát-szlavonországi helvét hitvallású evangélikus egyház külső jogi viszonyaira vonatkozó törvények megalkottattak és szentesítést nyertek. Ezek után bekövetkezett az az állapot, hogy egyházunk tör-

vényei Horvát-Szlavonországra is érvényre emelkedtek. Tekintettel azonban arra, hogy ebben a törvényben vannak olyan pontok, melyek a horvát törvényekkel nem egyeznek meg, szükségessé vált az ilyen pontok módosítása.

Szilágyi Dezső azt hiszi, hogy a horvát bán legjobban tudja: melyek a törvénynek azon pontjai, melyek pótlandók vagy módosítandók, és azért azt látná jónak, ha a konvent felkérné a bán, hogy jelölje meg azokat a pontokat.

A konvent ily értelemben határozott.

Tisza Kálmán indítványozza, hogy miután a konvent tagjai közül többen egyszersmind országgyűlési képviselők is, tekintettel a képviselőház üléseire, a további tanácskozást függeszsek fel délután 4 óráig. A konvent elfogadta a *Tisza* Indítványát és 12 órakor bezárta ülését.

A délelőtti határozat értelmében a konvent négy órakor ismét megkezdette rövid, alig egy fél óráig tartó ülését.

Kenessey Béla mint az adó-ügy reformálásának előkészítő bizottság előadója terjesztette be jelentését a bizottság eddigi működéséről. E szerint ez a bizottság, melyet a konvent csak a múlt ülése alkalmával küldött ki, még csak az előkészületeket tette meg abból a célból, hogy nagy életbevágó munkáját megkezdhesse.

A konvent tudomásul vette a bizottság előkészületét és utasította a további teendők végzésére.

Sass Béla jegyzi a tanügyi bizottság jelentését terjeszti a konvent elé, több középiskola állandó segélyéről.

A konvent ezeket a jelentéseket tudomásul vette.

Ezzel a konvent jelen rendkívüli ülését délután fél 5 órakor bezárta.

A D A T O K

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

70. A nánási ev. ref. egyház történelme.

(Folytatás.)

Az egyház belélete.

Az alsószabolcs-hajduvidéki egyházmegye 1821-ben megalakulván, az egyes egyházak kormányzatában is változás állott be. A nánási egyházban 1823-ban megállapítják az új kormányzási módot, a mely szerint a hadnagy hívja össze a leendő „presbiterialis és consistorialis gyűlést”, melynek tagjai lesznek a „tekintetes publicus tisztek és megkülönböztett rendűek, a városi tanácsbéli személyek, a nemes communitás tagjai és a convocatusok”.¹ Ezen consistorium tárgyalásainak megörökítésére állandó jegyzőkönyv készítenendő és „azt mindig az ordinarius notarius vezesse”.¹

Hogy azonban ezen szervezet nem felelt meg a követelményeknek, bizonyítja azon körülmény, hogy 1838-ban az egyházmegye azzal vádolja a nánási ecleziát, hogy: „a nánási ecleziában törvényes és rendes presbiterium nincs, mely miatt sok botránkozott és szent vallásunk méltóságával ellenkező veszedelmes erkölestelenségek divatoznak”.² Tehát köteleességüké teszi, hogy minél előbb presbiteriumot szervezzenek. A presbiterium igyekszik magát a vád alól tisztázni és jelenti az esperesnek, hogy a fent jelzett presbiterium összehívatik minden ügy elintézésére.

¹ Jegyzőkönyv II. 1823 dec. 26.

² Egyházi levéltár 1838/2.

De ezen felszólításnak mégis meg volt az a hatása, hogy a nánási egyház elhatározza, hogy új presbyteriumot alakít, melynek tagjai lesznek: „a kerületi és városi tisztviselők, a nemes város lakosai közül is minden tizedből két-két, összesen 12 feddhetlen erkölcsökről ismert személyek, kik feleskettessenek”.¹ Ezen végzés értelmében alakítják meg az új presbyteriumot 1839. május 5-én, melyet a jegyzőkönyv: „állandó presbyteriumnak” nevez, melynek tagjai úgy állítottak össze, hogy halálozás esetén a presbyterium önmagát egészítette ki.²

Az egyház még ezen korban is össze volt forrva a várossal, de már ezen korszakban azon törekvés nyilvánul, hogy az egyház a várostól függetleníteni akarja magát. 1837 május 15-én az egyházmegyei gyűlés elrendelte, hogy a gyűlések ne a városházánál, hanem a paplakon, tartassanak. Ez azonban nem tetszik a városnak, nem akarja tűrni, hogy az eddigi gyakorlattól eltérjenek és mikor 1845-ben a lelkész a gyűlést a paplakra hívja össze, a városi tanács tiltakozik ellene: „mert e miatt a polgárság tagjai az egyházi dolgok folyamáról kellő tudomással nem bírnak.” A presbyterium azonban elhatározta, hogy ezen gyakorlattól el nem tér, mert különben is „tárt ajtóknál tanácskoznak és így a gyűlésekből nem rekesztetnek ki a polgárság tagjai”.³ Ugyanakkor meghatározzák, hogy kik legyenek a presbyterium tagjai. E szerint a rendes lelkészekon kívül a fő és algondnok, a hadnagy, a kebelbeli kerületi tisztviselőkkel, városi jegyzőkkel, 3—4 tanácsnok, népszónok, mint a képviselői testület főnöke és végre választott feleskettett presbyterek.

Miután a presbiteriumnak ily módon való összeállításával a presbiterium kifejezésre juttatja, hogy e szerint a város nincs kizárva az egyház ügyeire való befolyásból, de más részről meg a presbiterium összeállítását folytán nem azonos a városi ügyeket igazgató tanácsossal, teljesen indokoltnak tartja, hogy a presbiterium ne a városházán tanácskozzék. A városi tanács csakugyan tudomásul veszi a választ. A presbiterium tehát most már független lett!

Az 1848-iki nagy átalakulás, mely a polgári kormányzat terén egészen új korszakot volt hivatva megnyitni, nem hagyhatta érintetlenül az egyházat sem. Az egyes egyházak külön is tanácskoznak, hogy mint alakítsák át szervezetüket a haladás szellemében.

„A haladó kor szellemében képviselői alapon nyugvó polgári hatóságok példájára az egyházi igazgatást is idomítani mulhatatlanul szükséges!”⁴ mondja a jegyzőkönyv. Ez a gyűlés 1848 május 15-én volt az utolsó presbyterialis gyűlés, mely egy bizottságot küldött ki a munkálat megejtése végett. Szerencsére ez a munkálat a jegyzőkönyvben egy utólagosan beragasztott lapon le van írva. Varga Lajos lelkész a nagy mozgalmak lecsillapulása után „a történelmi hűség kedvéért” ragasztotta ezt a lapot a jegyzőkönyvbe.

Ezen munkálat szerint az egyházi igazgatásnak a polgári igazgatásba kellett volna olvasztatni oly módon, hogy annak tagjai egyházi kormányzók is legyenek.

De kikötik, hogy az eddig az egyházi igazgatásban részt vett lelkészek, gondnokok, tanítók, továbbá kiszolgált kerületi és városi tisztviselők, kik a képviselők között nem volnának, az igazgatásból ki ne rekesztessenek. Ezek egy 100-nál több tagból álló nagy gyűlés-

ben választanak titkos szavattal elnököt és jegyzőt. Az elnök tiszte első sorban: „jó példaadással a buzgóságot terjeszteni,” a nagy gyűlést legalább évenként háromszor összehívni. A nagy gyűlés egy 9 tagból álló bizottságot választ, mely intézkedéseit, rendeleteit időről-időre a nagy gyűlésnek tartozik bemutatni.

Ezen tervet a képviselői gyűlésen junius 12-én felolvasták, elfogadták és választottak elnököt is főgondnok címmel. Az ezután következett gyűlések már képviselői gyűlések voltak.

1849 jan. 3-án a meghatározott 9 tagú választmány is kiküldetik.

Varga Lajos azt írja a jegyzőkönyvbe ezen kormányzó testület működéséről, „ha nem tettek meg, nem tehettek meg mindent, mit nagy fontosságú hivatásuk igénybe vett, annak nem ők, de az azután csakhamar szigorúakká nyomasztókká lett helyi körülmények egyedüli okai”.¹

A képviselői gyűlés július és augusztus hónapban 1849-ben nem gyűlhetett össze a viszonyok miatt.

1849 szeptemberben pedig mindenféle gyűlés tartása be lett tiltva! Így ért véget a rövid ideig tartó képviselői kormányzat!

Helyét elfoglalta 1850 febr. 3-án a felsőbb rendelet által visszaállított presbyterialis gyűlés!

Barcsa János,
h.-nánási gymn. tanár.

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Gyermek-istenisztelet.** E hó 4-én főiskolánk oratóriumában ismét gyermek-isteniszteletet tartottak. Ez iskolai évben ez már a harmadik volt. Mint a két előzőben, így ebben is a főgymn. négy alsó osztálya vett részt, de azonkívül többen megjelentek a felsőbb osztályokból, a theologusok és a koll. tanárok közül is. Az alkalmat még ünnepélyesebbé tette azon körülmény, hogy Kiss Aron püspök is titkárával, Hajdu Zsigmondal együtt részt vett az isteniszteleten, valamint megjelent azon az épen akkor Debrecenben időző Adorján Ferenc, a nyíregyházai ág. evang. főgymn. vallástanára is. Az istenisztelet a szokott vasárnapi liturgia mellett folyt le, azzal a különbséggel, hogy textus felvétele előtt és a megáldás után gyermekénekkar zengedezett megható énekeket. A beszédet ezúttal dr. Nagy Zsigmond, főgymn. tanár tartotta Jan. XIII. 34—35. alapján fejtegetvén az egymás iránt való szeretetet s különösen — mint azt az alkalom természete kívánta — a tanulóársi szerető, jó viszonyt kötvén hallgatóságának lelkére. Mély hatást tett a gyermek értelméhez mért beszédének különösen középső része, a tulajdonképen való tárgyalás, melyben a tanulóársi szeretettel ellenkező bűnöket s aztán az annak megfelelő erényeket frappánsul fejtegette. Ugy e beszéd, mint az ez évi gyermek-isteniszteleteken mondott másik kettő (S. Szabó Józseftől és Elek Lajostól) nyomtatásban is megjelent, ily cím alatt: *A szeretetről.* Beszédnek gyermek-isteniszteletekre. Ára 10 kr. A szerzők e füzetet kettős célból adták ki, hogy t. i. egyfelől az elért hatást a gyermekek lelkében az olvasás által maradandóbbá tegyék, hogy másfelől próbálkozásait hazai egyházi irodalmunknak a gyermek-isteniszteletre vonatkozólag úgyszólván még teljesen műveletlen mezején bemutassák.

¹ Jegyzőkönyv II. 1839. apr. 30.

² U. o. 1839. május 5.

³ Jegyzőkönyv II. 1845. aug. 3.

⁴ U. o. 1848. május 1.

¹ Jegyzőkönyv II. 1848. beragasztva.

A kis füzetet mindenesetre ajánljuk az érdeklődők figyelmébe!

— **Belmissiói értekezés.** Szabó Aladár a „Hajnal”-ban a Magyar Prot. Irodalmi Társaság debreceni nagygyűlésével kapcsolatosan egy *belmissiói értekezés* tartására kér alkalmat az intéző köröktől, hogy az egyházunk felvirágoztatására vonatkozó gyakorlati kérdéseket is megvitathassuk. Mindenesetre olyan kérelem, melynek megvalósítása kívánatos. Lehetnek, sőt vannak is közöttünk egyben, másban félreértések, vannak az anyaszentegyházunk javát munkáló eszközökben eltérések, a félreértéseket megszüntetni, az eltéréseket közelebb hozni s ha lehet egyöntetű munkakört állapítani meg a belmissió terén, oly szép és üdvös cél, a miért csakugyan érdemes lesz pár órán át tanácskoznunk s eszmét cserélnünk. Ismerjük meg egymást közelebbről, mert a távolság sokszor megesal; tárjuk fel egyházi közéletünk bajait s keressük a helyes orvosszereket! Mindnyájunkat közösen érdeklő ügy ez, s hogy buzgó világi embereink is mennyire érzik, mutatja *Ritoók Zsigmond*nak lapunk múlt számában befejezett s mindenfelé a legmélyebb hatást keltő, nagy tanulmánynyal, hosszú tapasztalat után s bámulatlan éles megfigyelő képességgel irt ritkaságszámba menő cikksorozata.

— **Évzáró ünnepély a debreceni kollegiumban.** Jun. 12. reggel 8 órakor tartották meg a főiskola oratóriumában az összes tanszakok évzáró ünnepélyét, melyen *Zsigmond Sándor* egyh. ker. főjegyző, a theologiai, jogi, tanítóképezdei és gymnasiumi tanárkarok és az ifjuság teljes számban vett részt. Az ünnepély a következőképen folyt le: 1. Az egész gyülekezet énekelte: a 136-ik dics. 3. és 5. versét. Azután az énekkar elénekelte: Bethoven: Téged hiszünk nagy Isten e. énekét. Majd *Csiky Lajos* akad. igazgató, a főiskola lelkésze mondott magas szárnyalású imát, mely mélyen meghatotta az ifjuság fogékony szívét. Ima után a kántus énekelte a 115. zsoltár 1., 2. versét.

— **A tornaverseny anyagi eredménye.** A debreceni középiskolák által jun. 3-án tartott tornaverseny rendező bizottsága jun. 11-én elszámoló ülést tartott. Bevétel volt adományokból s belépti díjakból 437 frt 15 kr., kiadás 278 frt 39 kr. A fenmaradt 158 frt 79 kr.-nak a takarékpénztárban való megőrzését a bizottság az ev. ref. főgymnasium igazgatóságára bízta. A fenmaradt ezüstérmek közül minden résztvevő tanintézet kapott egyet-egyet emlékül, egyet a főiskola éremgyűjteménye, és egyet a Magyar Nemzeti Múzeum Budapesten. A rendező bizottság hálás köszönetet szavazott a városi tanácsnak a versenytér átengedéséért, ugyszintén azok részére is, kik pénzbeli adományozással mozdították elő a verseny sikerét.

— **Szíves tudósítás és kérelem.** „A Pozsonyi Vértörvényszék áldozatai 1674-ben” című könyv II-dik füzeté már megjelent, az előfizetők számára szétküldése a példányoknak folyamatban van. Kérem tisztelt előfizetőimet, hogy legyenek szívesek ismerőseik körében ajánlani e könyvet. Az I-ső füzetből is szolgálhatok még néhány példánnyal. Becses pártfogást kérve tisztelettel vagyok Szapáryfalva, 1899. május 29. Rác Károly ev. ref. lelképásztor.

TARTALOMJEGYZÉK: Unió-é vagy uniformitás? Nagy István. — T á r c a: Vándortudós, bujdosó költő. Kardos Albert. — T a n ü g y: Pár szó a szülőkhöz vidéki ref. gymnasiumainkról. Paedagogus. — A debreceni jogakadémiai tanári kar véleménye, a jogi vizsgálatok reformjára vonatkozó javaslat tárgyában. — K ö z é l e t ü n k: Felhívás az énekszerzőkhöz. Fejes István. — Az egyházi fegyvelemről. F. Varga Lajos. —

Ev. ref. egyetemes konvent — Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez: 70. A nánási ev. ref. egyház története. Barcsa János — Különfélék.

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**

Szerkesztő-társ: **Eröss Lajos.**

Pályázat.

A *kecskeméti* áll. segélyezett ev. ref. főgymnasiumban a jövő 1899—1900-ik isk. évre pályázat hirdetik egy *latin-görög nyelvi* tanszékre.

A tanszék javadalma 1200 frt törzsfizetés, 240 frt lakáspénz és öt izben 100—100 frt korpótlék.

A törzsfizetés fokozatosan 1300, 1400 és 1600 frtig emelkedkedhetik, s a fokozatba sorozásnál a protestáns középiskolában rendes tanári minőségben töltött szolgálati évek $\frac{3}{4}$ részben, más, t. i. állami, községi stb. iskolában töltött rendes tanári $\frac{2}{4}$ részben, a korpótlék folyósításánál pedig bármely hazai középiskolában rendes tanári minőségben töltött évek teljesen beszámíthatnak.

Az 1400 és 1600 frtot fokozatba helyezett tanárnak lakbérére 300 frt.

Ha a tanszék helyettes tanárral töltenék be, javadalma 800 frt.

E tanszékre való kinevezés joga a megerősített állami szerződés értelmében a nm. vallás és közokt. ügyi m. kir. minisztert illeti a fentartó testület ajánlata alapján.

A kellőleg felszerelt, t. i. születési, a képesítést, netalán eddigi szolgálatot, hadkötelezettségi viszonyt és és egészségi állapotot igazoló okmányokkal felszerelt s a nm. vallás és közokt. ügyi m. kir. miniszterhez intézett kérvények a főgymn. igazgatóságához nyujtandók be *f. évi julius 6-ig.*

1—2

As igazgatóság.

Pályázat.

A *h.-bössörményi* hatosztályú ev. ref. gymnasium igazgató tanácsa ez intézetnél megüresedett 2 tanszékre pályázatot hirdet és pedig:

1. egy *latin—magyar nyelv és irodalmi,*
2. egy *természetrajz—földrajzi* tanszékre.

Javadalmazás: okleveles tanárnak a lakbérrel együtt évi 1400 frt (2800 korona) és 50 frt (100 kor.) ötödéves korpótlék. Helyettes tanárnak évi 1000 frt (2000 kor.), mely évnegyedenként előre fizettetik az ev. ref. egyház pénztárából.

Pályázhatnak protestáns vallású tanárok és tanárjelöltek, kik felhivatnak, hogy: életkorukat, vallásukat, végzett tanulmányaikat, eddigi szolgálatukat és védkötelezettségi viszonyukat igazoló bizonyítványokkal felszerelt kérvényüket *f. évi julius hó 20-ig* alulirt igazgató tanács elnökéhez adják be.

Okleveles tanárok rendes tanárokkul tekintetnek és egy évi sikeres működés után állandósíthatnak.

Nem okleveles tanárjelöltek helyettes tanárokkul tekintetnek s tartoznak tanári oklevelüket egy év alatt megszerezni, mely esetben az egy évi sikeres működés után rendes tanári illetményekkel állandósíthatnak.

Heti tanórák száma 20—22.

A megválasztott rendes tanárok az állami nyugdíj-és gyámintézetnek jogos és kötelezett tagjai.

Hajdu-Bössörményben, 1899 junius 15.

Ifj. Sövägő Gábor,

főgondnok, a gym. igazg. tan. elnöke.

1—3

Pályázat.

A dunántúli ev. reform. egyházkerület államilag segélyezett *pápai ev. ref. főgymnasiumában* üresedésben levő *rajz és rajzoló geometriai tanszékre*.

A megválasztandó tanár köteles a főgymnasium bármelyik osztályában a szakmájába vágó, vagy azzal rokon tantárgyakat az egyházkerület által évenként megállapított tantárgycsoportosítás szerint heti 20 óra számig eltanítani.

A megválasztandó tanár évi fizetése 1200 frt alapfizetés, 200 frt lakbérilletmény, 5 ízben öt évi szolgálat után 100 frt korpótlék, a melynél a más intézetben rendes tanári állomáson töltött évek is fele részben beszámíttatnak, megjegyezve, hogy a megválasztottat az egyházkerület idővel magasabb (1400 és 1600 frt alapfizetés) fizetési osztályba is sorozhatja.

A tanszék betöltése a dunántúli ev. ref. egyházkerület hatáskörébe tartozván, felhívatnak a pályázni akarók, hogy folyamodványukat, keresztelő levelükkel, végzett tanulmányaikkal, tanári képzettségüket, eddigi szolgálatukat, egészségi állapotukat igazoló bizonyítványaikkal együtt *1899. évi július 1-ig* küldjék be főtiszt. és mélt. Antal Gábor püspök úrhoz R.-Komáromba.

Csak ev. ref. vallású egyének vétetnek figyelembe. A megválasztott tanár az országos tanári nyugdíjintézetnek jogosított és kötelezett tagja.

Állomását a megválasztott tanár 1899. szept. 1-én szaktudományához tartozó értekezéssel köteles elfoglalni.

Ha alkalmas pályázók hiányában tanári oklevéllel nem bíró tanárjelölt választatnék meg helyettes tanárul, annak évi fizetése 800 frt lenne. Tartozik azonban oklevelét egy év alatt megszerezni s ha a kívánalmaknak megfelel, akkor a rendes tanárok fizetési osztályába besoroztatik.

Pápán, 1899. junius 1.

Darányi Ignác, főiskolai világi gondnok. 2-2
Csike Lajos, főiskolai egyházi gondnok.

Pályázati hirdetés.

A *tiszanagyrevi* ev. ref. egyház *másodtanítói* állomására *junius 30-diki határidővel* pályázat hirdettetik. Fizetés: lakás, kert, évi 360 frt, oklevelesnek esetleg 400 frt. Kötelesség: I. II. vegyes osztályok tanítása, kántori, irodai segédkezés. Az állás szept. 1-jén foglalandó el.

Tabajdy József,
ev. ref. lelkész.

3-3

NEUMANN M.

a t. t. ev. ref. egyházkerületben lakó lelkészek, tanárok és tanítók ruhaszállítója
DEBRECEN, Főtér, a m. kir. postával szemben.

Ezen legelterjedtebb és legjobb hirnévnek örvendő az ország legnagyobb és legrégebb

férfi-, fiu- és gyermek-ruha telepe,

tisztelettel tudomásul hozza, hogy a tavaszi idényre szükséges kész árukkal dusan el van látva s a nagytiszteletű urak b. pártfogását úgy, mint eddig továbbra is kéri.

Ruhák megrendelésre, mérték szerint is készíttetnek.

☞ Cégemre kérek figyelni! ☜

NEUMANN M. czége 54 év előtt lett alapítva.

Nyomatot! Hoffmann és Kronovitz könyvnyomdájában, Debrecenben, főpiac, a főpostával szemben.